

J. LEOPARDI

Pensaments

TRADUCCIÓ DE

ALBERT ALDRICH

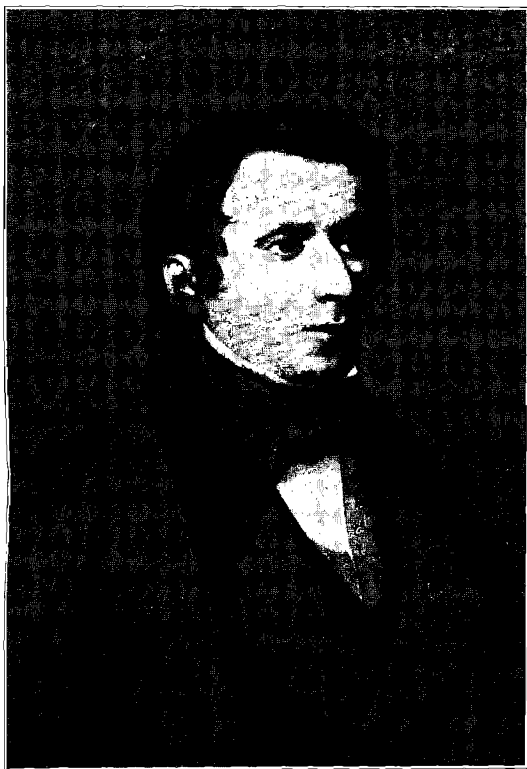
LLIBRES

Biblioteca de Llibres

BARCELONA

BIBLIOTECA POPULAR DE «L'AVENÇ»

1912

JAUME LEOPARDI

(1798-1837)

D'una pintura de Morelli

DUES PARAULES DEL TRADUCTOR

BEN segur, il·lustrat lector, que no es pas aquesta la primera obra que d'en Jaume Leopardi agis llegit, i que dèus coneixer ben bé els trets característics de la literatura leopardiana.

Per això, boi agraint-te la benvolença amb que acullis aquesta traducció, declaro que no es pas a tu a qui van dirigides aquestes ratlles.

Les escric, com amigable advertència, per a aquells que com primera obra del gran polígraf italià llegeixin sos PENSAMENTS.

Tu, lector que en aquest cas te trobes, moltes vegades auras llegit o sentit dir que en Leopardi es el poeta del dubte i de la negació, i que tots els seus escrits estan amarats del més negre i desconsolador pessimisme : fins potser t'ho auran dit com a vergonyant justificació de que passis de llarg davant de ses obres i les deixis de banda.

No cal pas esbrinar ara fins a quin punt es

cert lo primer; però fixem-nos un moment en l'alcanç de la suposició feta en segon terme.

Convindras amb mi que 'l pessimisme, segons la més vulgar i comprensible explicació, consisteix en no veure (ja a grat-scient, ja per natural propensió d'un organisme malaltic) sinó l'aspecte trist o depriment de la vida en totes ses manifestacions, sense contrapesar-lo, sense compensar-lo, podriem dir, amb l'aspecte bell i encoratjador que la mateixa vida 'ns ofereix. Se tracta, doncs, d'una percepció essencialment subjectiva, moltes vegades merament circumstancial, però sempre incompleta i, com a tal, defectuosa.

El pessimisme d'en Leopardi no 'y ha dubte que fou generat per una i altra de les esmentades causes.

En Leopardi, rar exemple de precocitat (ho prova sa curta existència ¹ i sa molt copiosa obra literaria ²) visqué gairebé sempre reclòs en sí mateix, en absoluta solitud, rodejat sols dels seus llibres, judicant el món exterior, més que per experiència i observació pròpies, a través de les alternatives més o menys doloroses de la

1. Nasqué a Recanati, ciutat de la Marca d'Ancona, el 29 de juny de 1798, i morí a Nàpols el 14 de juny de 1837.

2. Vegi-s Capelleti : Bibliografia leopardiana (Parma, 1882).

greu malaltia que perfidiosament anava minant el raquitic i deformat organisme, i enterbolint la serenor de judici del poeta de Recanati amb un posit de tristesa i misantropia.

Per aquest motiu s'ha considerat que 'l pessimisme leopardià té molt de circumstancial i d'artificiós, atès que, per la vida retreta i aïllada del desgraciat escriptor, aquest, dedicat exclusivament a l'estudi, no pogué contrastar, en la pedra de toc de la realitat i del tracte amb sos consemblants, tot allò de que amargament se dol i que amb subtil ironia censura.

Però, sigui 'l seu pessimisme fruit de l'experiència, o de l'intuició i clarividència de son geni portentós, cal regoneixer que en totes ses afirmacions, dubtes i negacions, treta d'ells l'exageració morbosa i posats en llur just terme, hi ha, com en els de tot altre pessimista, un fons de veritat, i, ademés, una observació exquisida.

Doncs bé : sobre aquest fons de veritat i d'observació exquisida es que vull cridar-te l'atenció, amb l'intent d'evitar que mai pugui influir en tu la seva acció depriment, si la té; ans al contrari, per a que, purificant el teu anim en el gresol de la reflexió i de la crítica, devingui alè encoratjador, explicació i guia alora en molts actes de la vida.

Re del que escriu en Leopardi en sos PENSA-

MENTS influirà en tu tant poderosament que arribi a emboirar el plaent concepte que tinguis format del món : el teu bon seny t'indicarà lo que d'aquelles afirmacions has de prendre i de quina part d'elles has de prescindir.

Però si en tos anels i desitjos, i en el tracte dels omes, experimentes decepcions i contrarietats; si alguna vegada veus destruïda una bella il·lusió, aqueixa gracil papellona que, un cop atrapada a costa de molts afanys, se 'ns desfà pels dits deixant-hi 'l polsim daurat de les seves àles; si, per efecte d'una lectura depriment, te sents abatut i desanimat; fes reaccionar ton esperit recordant l'antiga maxima : «Pren les coses i les persones tals com són i no tals com tu vulguis que siguin.»

Ella pot ser-te un confortador remei, perquè enclou i resum el més excels tractat de Filosofia pràctica que encara està per escriure.

I ara, amic meu, gira full, si 't plau, i medita lo que diu en Leopardi.

PENSAMENTS

I

Molt temps he defugit creure certes les coses que més avall diré; perquè, a més que per naturalesa n'estava ben allunyat i que l'anim tendeix sempre a judicar els altres per sí mateix, la meva inclinació mai ha sigut odiar els omes, sinó estimar-los. A l'ultim, l'experiencia quasi per força me n'ha persuadit, iestic cert que, aquells llegendors que auran tractat amb els omes molt i de diverses maneres, confessaran que 'l que vaig a dir es veritat : tots els altres ho tindran per exagerat fins que l'experiencia, si mai tenen ocasió de fer verament experiencia de la societat umana, els ho posi davant dels ulls.

Jo dic que 'l món es una lliga de bretols contra 'ls omes de bé, i de vils contra 'ls generosos. Quan dos o més bergants s'ajunten per primera

vegada, fàcilment i com per senyes se coneixen entre ells pel que són, i tot seguit se posen d'acord; o, si llurs interessos no 'u permeten, es ben cert que senten inclinació l'un per l'altre i 's tenen gran respecte. Si un pillastre té tractes i negocis amb altres pillastres, molt sovint succeeix que 's porta amb lleialtat i que no 'ls enganya : si amb persones onrades, es impossible que no les traeixi i, on se vulga que li sigui fàcil, no procuri arruinar-les, encara que siguin persones animoses i capaces de venjar-se; perquè té esperança, com quasi sempre li reïx, de vencer amb els seus fraus la llur bravesa. Jo he vist moltes vegades omes porucs a més no poder, trobant-se entre un bretol més poruc que ells i una persona de bé molt coratjosa, posar-se, per por, de banda del bergant. Això més aviat succeeix sempre que la gent vulgar se troba en ocasions semblants; perquè 'ls procediments de l'ome coratjós i de bé són coneguts i senzills, els del dolent són ocults i infinidament distints. Ademés, com tot-om sab, les coses ignorades fan més por que les conegudes, i fàcilment un se guarda de les venjances dels generosos, de les quals la mateixa vilesa i la por te salven; però cap por i cap vilesa es prou per salvar-te de les persecucions secretes, de les insidies, ni dels atacs, ad uc ben manifestos

que't provenen dels enemics vils. En la vida quotidiana, el veritable valor es generalment molt poc temut, perquè, anant separat de tota impostura, està mancat d'aquella apariència que fa tornar espantoses les coses, i sovint no es cregut; i els pillastres són temuts aduc com a valents, perquè, per virtut d'impostura, moltes vegades són tinguts com a tals.

De bretols pobres no n'hi ha gaires, perquè, apart de tot lo altre, si un ome de bé cau en la pobresa, ningú 'l socorre i molts se n'alegren; més, si un pillastre se torna pobre, la ciutat en pes s'aixeca per ajudar-lo. La raó es ben facil de comprendre; i es que naturalment ens afectem de les desventures dels nostres companys i confreres perquè sembla que siguin altres tantes menaces contra nosaltres mateixos, i, podent, de bon grat els procurem remei perquè a l'abandonar-los sembla ben a les clares que interiorment assentim que, si 's presenta 'l cas, se 'ns faci 'l mateix a nosaltres. Així 'ls bretols, que en el món són els més nombrosos i els de més facultats, tenen a tots els altres bergants, encara que ni 'ls coneguim de vista, com a llurs companys i consocis, i en les necessitats se senten obligats a socorre-ls per aquella mena de lliga que, com he dit, hi ha entre ells. Ad els quals, fins els sembla un escandol que a un ome

conegut per bretol se 'l vegi en la misèria; perquè ad aquesta, el món, que de paraula es sempre onorador de la virtut, fàcilment en tals casos la nomena *castic*, cosa que devé en oprobí i que pot devenir en dany de tots ells. I, per allunyar aquest escandol, tant eficaçment obren, que pocs exemples se veuen de pillards, fòra que siguin persones del tot obscures, que, avent caigut en la desgracia, no s'arreglin les coses llurs d'una manera comortable.

Pel contrari, els bons i els magnanims, com diferents de la generalitat, són tinguts per la mateixa gairebé com criatures d'altra especie, i, per consegüent, no sols no són tinguts per consocis ni per companys, sinó considerats com no participants dels drets socials, i, segons se veu sempre, perseguits tant més o menys greument com més o menys remarcables siguin la baixesa d'anim i la maldat del temps i del poble en els quals se resignen a viure; perquè, així com en els cossos dels animals la natura tendeix sempre a netejar-se d'aquells umors i d'aquells principis que no s'avenen amb els de que propiament se componen aqueixos cossos, així també, en les agregacions de molts omes, la mateixa natura porta que, a qualsevulga que difereixi molt de l'universalitat d'aquells, majorment si tal diferencia es també oposició, amb tot

esforç se 'l procuri destruir o foragitar. També solen esser odiadissims els bons i els generosos perquè ordinariament són sincers i designen les coses per llurs noms. Culpa no perdonada pel genre umà, el qual no odia tant al qui fa mal, ni al mal mateix, com ad aquell que 'l nomena. De manera que més vegades, mentres qui fa mal obté riqueses, onors i poder, qui 'l nomena es rocegat cap als seus torments; estant els omes del tot disposats a sofrir, o dels altres o del cel, qualsevulga cosa, amb tal que de paraula 'n siguin exempts.

II

Recorre les vides dels omes il·lustres; i si 't fixes en aquells que 'u són, no per escriure, sinó per fer, difícilment ne trobaras gaires verament grans que no agin quedat sense pare en la primera edat. Ometo dir, parlant dels que viuen de renda, que 'l qui té 'l pare viu comunament es un ome sense cap facultat, i, per consegüent, no pot res en el món; tant més quan al mateix temps es ric en expectativa, per lo qual no pensa en procurar-se béns amb el treball propi, lo qual podria esser motiu de grans fets; cas, emperò, gens comú, perquè,

generalment, els qui han fet grans coses, o han nadat en l'abundor, o certament han estat, de naixença, prou fornits de béns de fortuna. Més, deixant de banda tot això, la potestat paterna, en totes les nacions que tenen lleis, porta en sí una mena d'esclavitut dels fills, que, per esser domestica, es més restringent i més sensible que la civil, i que, malgrat pugui ser ablanida o per les lleis mateixes, o pels costums públics, o per les qualitats particulars de les persones, no deixa mai de produir un efecte danyosíssim : aquest es un sentiment que l'ome, mentres té 'l pare viu, porta perpetuament en l'anim, refermat per l'opinió que visiblement i inevitablement té d'ell la multitud. Parlo d'un sentiment de subjecció i de dependència, i de no esser lliure senyor de sí mateix, i fins i tot de no esser, per dir-ho així, una persona completa, sinó una part i un membre tant sols, i de pertanyer el seu nom a altri més que a sí mateix. El qual sentiment, més pregon en aquells que serien més aptes per a les coses, perquè tenint l'esperit més despert són més capaços de sentir i més prudents per adonar-se de la veritat de la propria condició, es quasi impossible que vagi junt, no diré amb el fer, sinó amb l'intentar quelcom de gran. I, passada de tal manera la joventut, l'ome que a l'edat dels quaranta o cinquanta anys sent

per primera vegada trobar-se en la potestat pròpia, es per demés dir que no 'y troba estimol, i que, si 'n trobés, no tindria ja impetuositat, ni forces, ni temps suficients per a grans accions. Així, fins en aquest punt se comprova que en el món res de bo 's pot tenir que no vagi acompanyat de mal en igual mesura; perquè l'utilitat inestimable del trobar-se davant, en la juvenesa, un guia expert i amorós (ningú pot ser-ho tant com el propi pare), ve compensada per una mena d'anulació, ja de la juvenesa, ja, generalment, de la vida.

III

La saviesa econòmica d'aquest segle 's pot mesurar per la circulació que tenen les edicions que 's nomenen *compactes*, on es poc el consum del paper i infinit el de la vista; encara que, en defensa de l'estalvi del paper en els llibres, se pot alegar que l'usança del segle es que s'estampi molt i no 's llegeixi gens. A la qual usança correspon també l'aver abandonat els caràcters rodons, que van emprar-se comunament a Europa segles enrera, i substituït, en compte llur, els caràcters llargs, afegint-hi 'l llustre del paper; coses, com més belles per veure-les,

tant més danyoses als ulls en la lectura, però ben posades en raó en un temps en el qual els llibres s'estampen per veure i no per llegir.

IV

Això que segueix no es un pensament, sinó una relació que poso aquí per a esbargiment del lector. Un amic meu, company de tota la vida, Antoni Ranieri (jove que, si viu i els omes no consegueixen inutilitzar els dons que té per natura, aviat serà prou conegut pel sol nom), vivia amb mi, a Florença, en 1813. Una nit d'estiu, passant per la Via Buia, trobà en l'angle de prop de la plaça de la Catedral, sota d'una finestra baixa del palau que ara es dels Ricardi, molta gent aturada que cridava, tota esfereïda : « — Ah! la fantasma! » I, mirant per la finestra l'habitació, on no 'y avia més llum que la que a dintre batia d'un dels fanals de la ciutat, hi vegé, ell mateix, com una ombra de dona que çà i enllà bellugava 'ls braços i en lo demás restava immobilitat. Però, tenint al cap altres pensaments, passà de llarg, i ni aquella nit ni l'endemà va recordar-se més d'aquell encontre. La nit següent, escaient-se a passar en la mateixa ora per allí mateix, va trobar-hi reunida més

gentada que la nit abans, i va sentir que repetien amb igual terror : «— Ah! la fantasma!» I, tornant a mirar per dintre la finestra, va reveure aquella mateixa ombra, que també, sens fer altre moviment, bellugava 'ls braços. La finestra no era gaire més amunt de terra que al'alçada d'un ome; i un d'entre la multitud, que semblava agutzil, digué : «— Si tingués algú que m' fés esqueneta, pujaria a coll per mirar el que 'y ha allí dintre.» A lo qual va replicar en Ranieri : «—Si vós m'aguanteu hi pujaré jo.» I, avent-li dit aquell «—Munteu», li muntà a sobre posant-li 'ls peus damunt les espatlles, i trobà prop de la reixa de la finestra, extès sobre 'l respatller d'una cadira, un davantal negre que, agitat pel vent, feia aquella apariència de braços que 's bellugaven; i sobre la cadira, apoiada en el mateix respatller, una filosa, que semblava 'l cap de la sombra; la qual filosa en Ranieri va agafar, ensenyant-la al public reunit, que a grans riallades va dispersar-se.

A què ve aquesta istorieta? Per esplai, com he dit, delslectors, i a més a més, per una sospita que tinc que també pugui no esser inutil a la crítica istorica i a la filosofia saber que en el segle XIX, al bell mig de Florença, que es la ciutat més culta d'Italia i on el poble en par-

ticular es més intel·ligent i més civilisat, s'hi veuen fantasmes que són presos per esperits i són filoses. I, els estrangers, que 's guardin aquí de somriure, com ho fan a grat-scient de les nostres coses; perquè massa notori es que cap de les tres grans nacions que, com diuen els diaris, *marchent à la tête de la civilisation*, creu menys en els esperits que l'italiana.

V

En les coses ocultes sempre 'y veu millor el menor nombre : en les evidents el major. Es absurd de aduir el que 's nomena *consèns de les gents* en les qüestions metafisiques; del qual *consèns* no 's fa cap estima en les coses físiques i sotsmeses als sentits, com, per exemple, en la qüestió del moviment de la terra i en mil altres. I, al revers, es temerari, perillós, i, a la llarga, inútil, el contrariar l'opinió del major nombre en les matèries civils.

VI

La mort no es un mal, perquè llibera l'ome de tots els mals i, ensems amb els béns, li treu els desitjos. La vellesa es pitjor mal, perquè priva de tots els plaers l'ome, deixant-li 'ls apetits, i

porta en sí tots els dolors. No obstant, els omes temen la mort i desitgen la vellesa.

VII

Hi ha (sembla extrany dir-ho) un menyspreu de la mort i un valor més abjecte i més despreciable que la por, i es el dels negociants i altres omes dedicats a aplegar diner, els quals moltíssimes vegades, fins per guanys insignificants i per sordids estalvis, obstinadament refusen precaucions i providències necessàries a llur conservació i 's fiquen en extrems perills, on sovint, eroes covards, pereixen amb mort vituperada. D'aquest oprobis coratge se n'han vistos exemples notables, no sense seguir-sen danys i la ruïna de pobles ignocents, amb motiu de la pesta, anomenada més de bon grat *cholera morbus*, que ha flagellat l'especie umana en aquests darrers anys.

VIII

Un dels greus errors en els quals els omes diàriament incorren es el creure que 'ls sigui guardat el secret. No sols el secret del que revelen confidencialment, sinó també del que, sense voler-ho o malgrat ells, es vist o altra-

ment sabut per qualsevolga i que ad ells con-
vindria mantenir ocult. Per això dic que t'equi-
voques cada vegada que, sabent que una cosa
teva es coneguda d'altres, no tens ja per cosa
certa que sigui sabuda del public, si d'això
algun dany o afront pot sobrevenir-te. Amb
prou feines, per consideració a l'interès propi,
s'estan els omes de manifestar les coses ocultes;
però en assumpte d'altri ningú calla. I, si vols
assegurar-te d'això, examina-t a tu mateix
i mira quantes vegades o disgust o dany o ver-
gonya que sobrevinguin a altri t detenen de
revelar una cosa que tu sapigues : de revelar-la,
dic, si no a molts, almenys ad aquest o ad aquell
amic, que ve a esser el mateix. En l'estat social
no 'y ha cap necessitat més gran que la de parlo-
tejar, medi principalissim de passar el temps,
que es una de les primeres necessitats de la
vida. I cap materia de parlar es més rara
que una que desperti la curiositat i allunyi
l'avorrimt, lo qual fan les coses amagades
i noves. Per això pren com a certa aquesta regla:
les coses que no vulguis que se sapiga que agis
fet, no sols no les diguis, sinó no les facis.
I les que no puguis fer, les agis o no les agis
fetes, ten per segur que se sabran quan menys
te n'adonis.

IX

Qui contra l'opinió d'altri ha predit la realització d'una cosa tal com després succeeix, no pensi pas que 'ls seus contradictors, vist el fet, li donin la raó i el tinguin per més savi o més entès que ells; perquè o negaran el fet o la predicció, o alegaran que aquesta o aquell difereixen ateses les circumstancies, o de qual-sevol altra manera trobaran motius pels quals s'esforçaran en persuadir-se a sí mateixos i ad els altres que llur opinió fou certa, i equivocada la contraria.

X

La major part de les persones que escollim per educar la mainada, sabem de cert que no han estat educades. Ni menys dubtem que no poden donar el que no han rebut i que no s'adquireix per altre medi.

XI

Hi ha algun segle que en les arts i en les disciplines, per no parlar del demés, presum de refer-ho tot perquè no sab fer res.

XII

Aquell que amb penes i treballs, o encara que sols sigui després de molt esperar, ha conseguit un bé, si veu que un altre consegueix el mateix amb facilitat i prompte, de fet no perd res del que posseeix; i, no obstant, semblant cosa es naturalment odiosíssima, perquè 'l bé obtingut, si esdevé comú, minva desmesuradament en l'imaginació de qui per obtenir-lo ha gastat o penat poc o molt. Per això l'obrer de la paràbola evangelica 's dol, com d'una injuria que se li ha fet, de la mercè, igual a la seva, dada ad aquells que avien treballat menys; i els frares de certes ordres tenen per usança tractar amb tota mena de duresa 'ls novicis, per temor que arribin amb comoditat a l'estat que ells amb incomoditat han assolit.

XIII

Es una il·lusió bella i estimable aquella per la qual els jorns aniversaris d'un aconteixement (en els quals en realitat no s'auria de fer res més que en qualsevol altre dia de l'any) semblen tenir amb aquell una afinitat particular, i com si una ombra del passat resorgís i retornés

sempre en aquells dies i se 'ns posés al davant; motiu pel qual es remeiat en part el trist pensament de l'anulació del que fou, i aliviat el dolor de moltes perdues, semblant que aquelles dates facin que 'l que ha passat, i que mai més torna, no s'agi esvanit ni perdut del tot. Així com, trobant-nos en llocs on agin ocorregut coses memorables, o per sí mateixes o respecte a nosaltres, tot dient «— Aquí va passar això i aquí això altre», ens considerem més propers ad aquells successos que quan ens trobem en altres llocs; així també, quan diem «— Avui fa un any o tants anys que va ocórrer tal o qual cosa», aquesta 'ns sembla, per dir-ho així, més present, o menys remota, que en els altres dies. I semblant imaginació està tant arrelada en l'ome, que sembla que costi de creure que l'aniversari sigui tant agè a la cosa com tots els altres jorns : per això 'l celebrar anyalment els records més importants, tant religiosos com civils, tant públics com privats, els dies del naixement i els de la mort de les persones ben-volgudes i altres de semblants, fou comú i 'u es a totes les nacions que tenen o tingueren records i calendari. I he notat, interrogant a molts amb tal proposit, que 'ls omes sensibles i avesats a la solitud, o a conversar internament, solen ésser molt curosos dels aniver-

saris i de viure, per dir-ho així, de remembrances de tal mena, retornant sempre ad el passat i dient entre sí: «— En tal dia com avui de l'any me va succeir tal o qual cosa.»

XIV

No fóra poca l'infelicitat dels educadors, i sobre tot dels pares, si pensessin, com es cert a tot ser-ho, que llurs fillets, de qualsevulga indole que agin sortit, i sigui 'l que 's vulgui 'l treball, diligencia i despeses que esmercin en educar-los, després, amb el tracte del món, quasi indubtablement, si la mort no 'ls ne deslliura, se tornaran malvats. Potser aquesta solució seria més valida i més raonable que la resposta de Tales, qui, preguntat per Soló per què no s'emullerava, respongué mostrant les inquietuts dels pares pels infortunis i perills dels fills. Seria, dic, més valid i raonable l'excusar-se dient que es el no voler augmentar el nombre dels malvats.

XV

Xiló, un dels set savis de la Grecia, ordenava que l'ome robust de cos fos de modals dolços, a fi, deia, d'inspirar ad els altres més respecte

que temor. No es mai sobrera l'afabilitat, la suavitat de maneres i gairebé l'umilitat en aquells que, en bellesa o en talent o en qualsevol altra cosa molt desitjada en el món, són manifestament superiors a la generalitat; perquè massa greu es la culpa de la qual han d'impetrar perdó i massa fer i difícil l'enemic que han d'amansir: l'una la superioritat i l'altre l'enveja. La qual, creien els antics, quan se trobaven en grandeses i prosperitats, que convenia aplacar en els déus mateixos, expiant amb umiliacions, amb ofrenes i amb penitències voluntaries el pecat apenes expiable de la felicitat o de l'excel·lència.

XVI

Si 'l culpable i l'ignocent, diu Otó emperador, segons Tacit, tenen aparellada una mateixa fi, es més d'ome 'l morir merescudament. Crec que no deuen esser gaire diversos els pensaments d'aquells que, tenint esperit noble i avent nascut per a la virtut, un cop entrats en el món i avent experimentat l'ingratitude, l'injustícia i l'infame encarniçament dels omes contra 'ls llurs semblants, i més encara contra 'ls virtuosos, abracen la maldat, no per corrupció ni atrets per l'exemple, com els febles, ni tampoc per interès ni per desig del vils i frevols béns

umans, ni finalment per esperança de salvar-se al topar-se amb la maldat general; sinó per llur lliure elecció i per venjar-se dels omes i per anar-hi a torna-jornals, esgrimint contra d'ells les armes llurs. La maldat de les quals persones es tant més profunda en quant neix per experiència de la virtut, i tant més formidable en quant va conjunta, cosa no corrent, a la grandesa i fortalesa d'anim, i es una mena d'eroïsme.

XVII

Així com les presons i les galeres estan plenes de persones, al dir d'elles, innocentíssimes, així també els serveis públics i les dignitats de tota mena no són exercits sinó per persones cridades i constretes ad això per força. Es quasi impossible trobar algú que confessi aver o merescut castics que sofreixi, o cercat ni desitjat onors que disfruti; i potser es menys possible això que allò.

XVIII

A Florença vaig veure un que, rocegant, a tall de bestia de càrrega, com allà s'estila, un carro corull de coses, caminava amb grandíssima altivesa, cridant i manant a la gent que li fessin lloc; i m semblà l'imatge de molts que

van plens d'orgull, insultant els altres, per raons no dessemblants de la que ocasionava l'altivesa en aquell, això es, tirar un carro.

XIX

Hi ha al món unes quantes persones condemnades a quedar en tot malament amb els homes, a causa que, ni per experiència ni per poc coneixement de la vida social, sinó per llur naturalesa immutable, no saben abandonar una certa simplicitat de modals, mancats d'aquelles apariències i de no sé què de fals i artificios que tots els altres, aduc sense adonar-sen gens ni mica, i fins els estults, usen i tenen sempre en llurs maneres, i que es en ells i per ells mateixos dificilíssim de distingir del natural. Aquells que jo dic, essent visiblement diferents dels altres, com judicats per inabils en les coses del món, són vilipendiats i maltractats fins dels inferiors, i poc escoltats o obeïts dels subordinats; perquè tots se creuen esser més que ells, i els miren amb altivesa. Tot-om que té negocis amb ells tracta d'enganyar-los i de perjudicar-los en profit propi més del que 'u faria amb altres, perquè 'u creu la cosa més facil, i poder-ho fer impunement; motiu pel qual a tot arreu se 'ls manca a la paraula, ja empleant enganys, ja

discutint lo just i lo degut. En qualsevol circumstancia són superats fins i tot per molts inferiors ad ells, no sols en talent o en altres qualitats intrínseques, sinó en aquelles que 'l món coneix i majorment aprecia, com bellesa, joventut, força, esperit i aduc riquesa. Finalment, sigui 'l que 's vulgui llure estat en la societat, no poden obtenir ni aquell grau de consideració que obtenen els verdurers i bastaixos. I en certa manera això té la seva raó; perquè no es petit defecte o desavantatge de natura 'l no poder aprendre 'l que fins els estults aprenen facilíssimament, això es, aquell art que per sí sol fa semblar omes els omes i les criatures; no poder, dic, no obstant tota classe d'esforç; ja que aquests individus, encara que inclinats per naturalesa al bé, no obstant coneixer la vida i els omes millor que molts altres, no són, com devegades semblen, gens més bons del que sigui licit ésser sense mereixer l'oprobri d'aquest titol; i estan mancats de les maneres del món no per bondat, o per elecció propia, sinó perquè tot llur desig i estudi per aprendre-les es debades. Per això, ad aquests, no 'ls resta altra cosa a fer sinó adaptar l'anim a la llur sort, i, sobre tot, procurar posar esment en no voler amagar o dissimular aquella ingenuitat i aquella natural manera de fer que 'ls es propia; per-

què mai queden tant malament ni tant ridicals com quan aparenten l'afectació comú dels altres.

XX

Si jo tingués el talent de Cervantes, faria un llibre per netejar, així com ell l'Espanya de l'imitació dels cavallers errants, així jo l'Italia, i el món civilisat, d'un vici que, tenint en compte la mansuetut dels actuals costums i potser per tots conceptes, no es menys cruel ni menys barbre que qualsevol ressabi de la ferocitat dels temps mitjans fustigat per Cervantes. Parlo del vici de llegir o de recitar ad els altres les composicions propries; vici que, tot i essent antiquíssim, en els segles passats fou una desgracia tolerable, perquè era poc comú; però avui, que tot-om compon i que lo més difícil es trobar un que no sigui autor, ha devingut un flagell, una calamitat pública i una nova tribulació de la vida umana. I no es broma, sinó veritat, dir que per mor d'ell són sospitoses les coneixences i perilloses les amistats; i que no 'y ha ora ni lloc on qualsevolga ignocent no agi de temer ser assaltat, i sotsmès allí mateix, o rocegat a una altra part, al suplici d'oir prosa sense fi o versos a milers, amb l'excusa de voler-sen saber el judici; excusa que ja de molt temps

fou costum donar com motiu de semblants recitacions, però solament i expressament per ploure a l'autor oïnt, i ademés pels imprescindibles elogis en avent acabat. De bona fe crec que en ben poques coses aparegui més, del que en aquest assumpte de recitar els escrits propis se demostra, d'una banda la puerilitat de la naturalesa umana i a quin extrem de ceguera, o, millor, de tonteria, porta a l'ome l'amor propi; d'altra banda tot allò en que, pel demés, pugui 'l nostre esperit fer-se il·lusió a sí mateix. Perquè, tot i sabent cadascú, per experiència, la molestia inefable que sempre li causa l'oïr les coses d'altri; veient les persones invitades a escoltar les seves obres esfereir-se i empalidir, alegar tota mena d'impediments per excusar-se, i fins fugir d'ell i amagar-se a més no poder; no obstant, amb toçuderia, amb meravellosa perseverancia, com un ós famolenc, cerca i persegueix sa presa per tota la ciutat, i, un cop alcançada, l'atrau on té destinat. I encar que, mentres dura la recitació, s'adona primer pel badallar, després per l'estirar-se, pel decantar-se a una i altra banda i per cent altres senyals, de les mortals angoixes que sofreix l'infeliç oïent, no per això s'atura ni li dóna treva: al contrari, sempre més fer i encarniçat, segueix arengant i cridant, ores i més ores, quan no

quasi jorns i nits senceres, fins a posar-se ronc i en tant que, molt temps després de desmaiats l'oient, se sent extenuades les forces, encara que no saciat. Lo cert es que, durant aquell temps i en la destroça que l'ome fa en el seu proïsme, experimenta un plaer gairebé sobreumà i paradisiac; puix veiem que les persones deixen per aquest tots els altres plaers, no 's recorden del dormir ni del menjar, i la vida i el món desapareixen de llur vista. Aquest plaer consisteix en una ferma creencia que té l'ome de despertar admiració i de fer fruir el qui oeix : altrament, lo mateix li fora recitar en mig del desert que a les persones. Ara, com he dit, quin es el plaer de qui oeix (intencionadament dic sempre *oeix* i no *escolta*), cadaú 'u sab per propria experiència, i el que recita 'u veu; i també sé que molts, primer que un plaer semblant, escollirien qualsevolga greu pena corporal. Fins els escrits més bells i de més merit, recitats pel propri autor tenen la qualitat de matar d'avorriment; ad el qual proposit feia notar un filoleg amic meu que, si bé es veritat que Octavia, sentint llegir a Virgili 'l llibre VI.^a de *L'Eneida*, tingué un desvaneixement, es de creure que li succeís això no tant pel record, segons diuen, del jove Marcel com per l'avorriment del sentir llegir.

Així es l'ome. I aquest vici de que parlo, tant barbre i tant ridicol i contrari al sentit de criatura racional, es verament una malaltia de l'especie umana; perquè no 'y ha nació tant culta, ni cap classe d'omes, ni segle, que no sofreixin aquesta pesta. Italians, francesos, anglesos, alemanys; omes vells, molt savis en les altres coses, plens de talent i de valor; omes ben experts en la vida social, complerts a tot ser-ho, amants de fer notar les tonteries i de burlar-sen; tots se tornen com criatures cruels amb motiu de recitar les obres llurs. I, així com aquest vici es propi dels nostres temps, també 'u fou dels temps d'Oraci, a qui ja semblà insoportable; i dels de Marcial, qui, avent-li preguntat un perquè no li llegia 'ls seus versos, respongué : « — Per no sentir els teus »; i aduc ho fou dels millors temps de la Grecia, puix, segons se conta, trobant-se Diogenes cinic, junt amb altres, tots mig morts d'avorriment, en una de tals lectures, i veient en mans de l'autor, a l'acabament del llibre, apareixer el blanc del paper, digué : « — Animeu-vos, amics meus : ja veig terra. »

Avui, emperò, la cosa ha arribat a tal extrem, que 'ls oients, ni violentant-se pensament, poden dar l'abast a les exigencies dels autors. Motiu pel qual alguns coneguts meus,

omes enginyosos, considerat aquest punt i persuadits que'l recitar les composicions propries es una de les necessitats de la naturalesa umana, han pensat en atendre ad això i, alora, convertir-ho, com s'hi converteixen totes les necessitats públiques, en utilitat particular. Ad el qual efecte aviat obriran una escola o academia, o bé un ateneu d'audició, on, a qualsevol ora del dia i de la nit, ells, o persones per ells retribuïdes, escoltaran a qui vulgui llegir, per preus determinats; que seran, per a la prosa, la primera ora, un escut; la segona, dos; la tercera, quatre; la quarta vuit; i així anant augmentant en progressió aritmetica. Per a la poesia, el doble. Per cada passatge llegit, que 's vulgui tornar a llegir, com succeeix, una lira cada vers. Si l'oient s'adorm, se tornarà al lector la tercera part del preu degut. Per convulsions, desvaneixements i altres accidents, lleugers o greus, que sobrevinguessin a l'una o l'altra part durant la lectura, l'escola estarà fornida d'essencies i medecines, que se subministraran de franc. Així, convertint-se en materia de lucre una cosa fins ara infructifera, com són les orelles, s'aurà obert una nova via a l'industria, amb augment de la riquesa general.

XXI

No s'experimenta plaer viu i durader, tot parlant, sinó quan ens es permès discorrer de nosaltres mateixos i de les coses en les quals estem ocupats o que d'alguna manera 'ns pertanyen : tot altre enraonament al cap de poca estona fastigueja. I això que a nosaltres ens plau, es tedi mortal per a qui 'u escolta. No s'obté titol d'amable sinó a costa de sofriments; perquè amable, conversant, no 'u es sinó aquell que afalaga l'amor propi dels altres i que, de primer, escolta molt i calla molt, cosa en general ben enutjosa; després deixa que 'ls altres parlin d'ells mateixos i de les coses pròpies tant com vulguin; ademés els fa entrar en raonaments d'aquesta mena i ell mateix parla de semblants coses; fins que 's troben, a l'anarse'n, aquells contentíssims de sí mateixos, i ell avorridíssim dels altres. Per això, en resum, si la millor companyia es aquella de la qual ens separem més satisfets de nosaltres mateixos, se 'n segueix que ella es, si fa o no fa, la que deixem més fastiguejada. La conclusió es que, en la conversa, i en qualsevol col·loqui que no tingui altre fi que entretenirse parlant, quasi inevitablement el plaer dels uns es avorriments dels

altres, i no 's pot esperar sinó fastiguejar-se o molestar, essent una gran sort participar per igual d'una i altra cosa.

XXII

Molt difícil me sembla decidir si es, o més contrari als principis primordials de la bona educació el parlar de sí mateix extensament i per costum, o més rar un ome exempt d'aquest vici.

XXIII

Lo que comunament se diu, que la vida es una representació escènica, se comprova sobre tot en això : que 'l món parla constantment d'una manera i obra constantment d'una altra. De la qual comedia essent-ne avui tots actors, perquè tots parlen d'una manera, i quasi ningú espectador, perquè 'l frevol llenguatge del món no enganya sinó les criatures i els estults. se 'n segueix que semblant representació ha esdevingut una cosa del tot inepta, que avorreix i fatiga sense motiu. Per això fóra empresa digna del nostre segle la de convertir la vida en una acció no simulada, sinó vertadera, i de conciliar per primera volta en el món la famosa discordia entre les paraules i els fets. La qual

discordia, essent els fets, per experiència suficient en l'actualitat, coneguts per immutables, i no convenint que 'ls omes s'afanyin més en busca de l'impossible, no 'y auria com resoldre-la per aquell medi que es, allora, unic i ben facil, encar que fins avui no intentat; això es, canviar les paraules i designar d'una vegada les coses per llurs noms.

XXIV

O jo m'enganyo, o rara es en el nostre segle la persona elogiada per la generalitat, els elogis de la qual no agin començat en sa propria boca. Es tant l'egoïsme i tanta l'enveja i l'odi que 'ls omes se duen els uns als altres, que, per adquirir nom, no basta fer coses laudables, sinó que es precis lloar-les, o trobar (que ve a esser el mateix) algú que en lloc de tu les prediqui i magnifiqui continuament, cantant-les a gran veu a les orelles del public per obligar les persones, tant per medi de l'exemple com per l'atreuiment i per la perseverança, a repetir part d'aquelles lloances. No esperis que espontaniament ne parlin, per gran que sigui 'l valor que demostris, per bellesa que tinguin les obres que facis. Miren i callen eternalment; i, si poden, impedeixen que altres se n'adonin. Qui vulgui

enlairar-se, encara que sigui per vertadera virtut, ha de desterrar la modestia. En aquest punt el món es també semblant a les dones: amb vergonya i amb circumspecció no se n'obté res.

XXV

Ningú està tant completament desenganyat del món, ni 'l coneix tant a fons, ni li té tant d'odi, que, examinant-lo un moment amb benignitat, un no 's trobi en part reconciliat amb ell; com tampoc tenim a ningú per tant malvat que, si 'ns saluda cortesment, no 'ns sembli menys malvat que abans. Les quals observacions serveixen per demostrar la feblesa de l'ome, no per justificar ni 'ls malvats ni 'l món.

XXVI

Qui no té experiència de la vida, i molt sovint aduc qui 'n té, en els primers instants que 's considera víctima d'alguna desgracia, sobre tot no tenint-hi culpa, si pensa en els amics i parents, o en general en els omes, no n'espera sinó commiseració i consol, i, per no parlar aquí d'ajuda, que li tinguin o més amor o més miraments que abans; i res hi ha tant lluny de venir-li al pensament com veure-s, per mor de la des-

gracia que li ha ocorregut, quasi degradat en la societat, esdevingut als ulls del món com reu d'algun delicte, caigut en desgracia dels amics, i els amics i coneguts fugint per tot arreu, i de lluny alegrar-se del que li ha succeït i fer-ne riota. De manera semblant, sobrevenint-li alguna prosperitat, un dels primers pensaments que se li ocorren es l'aver de compartir la seva alegria amb els amics, i que potser la cosa 'ls sigui més motiu de joia que ad ell mateix; i no li passa pel cap que, a l'anunci del seu cas afortunat, els rostres de les persones benivolgudes agin de contraure-s i enfosquir-se, i alguna passar-se; moltes esforçar-se, al principi, en no creure-u, després en empetitir en sa opinió, i en la d'elles mateixes i en la dels altres, sa nova fortuna; en algunes, a causa d'això, entebeir-se l'amistat; en altres convertir-se en odi; per fi, no poques posar tot llur poder i treball per despullar-lo d'aquella fortuna. Així es l'imaginació de l'ome en ses idees, i la mateixa raó, naturalment allunyada i esquivada de la realitat de la vida.

XXVII

No 'y ha major senyal de ser poc filosof i poc prudent que voler prudent i filosofica tota la vida.

XXVIII

El genre umà i, exceptuat sols l'individu, qualsevolga insignificant porció d'ell, se divideix en dues parts : els uns usen l'opressió i els altres la sofreixen. I no avent-hi ni cap llei ni cap força, ni progrés de filosofia ni de civilitat, que puguin impedir que l'ome, nat o per neixer, no sigui dels uns o dels altres, no queda sinó que qui pugui elegir elegeixi. La veritat es que no tots poden, ni sempre.

XXIX

Cap professió 'y ha tant esteril com la de les lletres. Emperò es tant en el món el valor de l'impostura, que amb l'auxili d'aquesta fins les lletres esdevenen fructíferes. L'impostura es l'ànima, per dir-ho així, de la vida social, i art sense 'l qual verament cap art ni facultat, considerant-la en quant als seus efectes en l'esperit umà, es perfet. Sempre que examinis la fortuna de dues persones que siguin l'una de vertader valer en qualsevolga cosa, l'altra de valer fictici, trobaras que aquesta es més afortunada que aquella; i més aviat, la major part de vegades, aquesta afortunada i aquella sense for-

tuna. L'impostura val i fa efecte aduc sense la veritat; però la veritat sense ella no pot re. Això neix, crec jo, no de la mala inclinació de la nostra especie, sinó que, essent sempre la veritat massa pobre i defectuosa, es necessaria a l'ome, en totes les coses, per delectar-lo o per commoure-l, una part d'il·lusió i de prestigi, i prometre molt més i millor del que 's pot donar. La mateixa naturalesa es ficció envers l'ome, puix no li fa estimable i soportable la vida sinó per medi, principalment, d'imaginació i d'engany.

XXX

Així com el genre umà, al malparlar de les coses presents, sol alabar les passades, així també la major part dels viatgers, mentres viatgen, són aimants de llur nadiu sojorn i amb certa altivesa 'l prefereixen ad aquells on se troben. Un cop han tornat al lloc nadiu, amb la mateixa altivesa 'l posposen a tots els altres llocs on han estat.

XXXI

En tots els països els vicis i els mals universals dels omes i de la societat umana són considerats com particulars d'aquell punt. Mai he

estat en lloc on no agi sentit : « — Aquí les dones són frevoles i inconstants, llegeixen poc i són mal instruïdes; aquí 'l public es tafaner, molt xerraire i maldient; aquí 'l diner, el favor i la vilesa tot ho poden; aquí regna l'enveja, i les amistats són poc sinçeres»; i així per l'estil : com si en altres llocs les coses succeïssin d'altra manera. Els omes són miserables per necessitat i disposats a creure-s miserables per accident.

XXXII

A l'avançar en el coneixement practic de la vida, l'ome va perdent cada dia més aquella severitat per la qual, ad els joves, que van cercant sempre perfecció i esperant trobar-ne, i 'u mesuren tot per l'idea que de la mateixa tenen en l'esperit, els costa tant perdonar els defectes i concedir estimació a les virtuts escasses i imperfectes i als merits de poca importancia que troben en els omes. Després, veient com tot es imperfect, i persuadint-se que en el món no 'y ha res millor que 'l poc de bo que menyspreen, i que quasi no 'y ha res ni ningú verament estimable, a poc a poc, canviant de norma i comparant allò que davant d'ells se presenta, no amb la perfecció que volen, sinó com es en realitat, s'acostumen a perdonar amb lliberalitat

i a apreciar tota mitjana virtut, tota ombra de valer, tota petita facultat que troben; tant, que al cap-d'avall els semblen laudables moltes coses i moltes persones que de primer amb prou feines els semblaven soportables. I duen això tant enllà, que, on al principi no tenien gairebé propensió a sentir-hi aprecí, a copia de temps se tornen quasi inabils per menysprear; tant més inabils per menysprear com més rics són d'intel·ligencia. Perquè, en veritat, no es bon senyal el ser molt menyspreador i difícil de contentar un cop passada la primera juvenesa: aquests, o per poca intel·ligencia o tal vegada per poca experiència, no deuen aver conegut el món, o bé deuen esser d'aquells estults que menyspreen els altres pel gran concepte que tenen de sí mateixos. Finalment, apar poc versemblant, però es veritat, i no ve a significar sinó l'extrema baixesa de les coses umanes, el dir que 'l tracte del món ensenya més a apreciar que a despreciar.

XXXIII

Els enganyadors mediocres, i generalment les dònes, creuen sempre que llurs enganyys han tingut efecte i que les persones hi han quedat agafades; però 'ls més astuts dubten, coneixent

millor, per un costat, les dificultats de l'art, per l'altre 'l poder, i que lo mateix que ells volen, això es, enganyar, ho vol tot-om; les quals dues últimes causes fan que sovint l'enganyador resulti enganyat. A més que aquests tals no consideren els altres tant poc intel·ligents com sol imaginar-los qui no 'y capeix gaire.

XXXIV

Els joves molt comunament creuen fer-se estimar fingint-se melancòlics. I potser, quan es fingida, la melancòlia, durant breu temps pot plaure, majorment a les dònnes; però, vertadera, tot el genre umà 'n fuig. I, fet i fet, en el tracte umà no més agrada i es afortunada l'alegria; perquè, al cap i a la fi, contra 'l que 'ls joves pensen, ad el món (i té raó) el que li agrada no es plorar, sinó riure.

XXXV

En alguns punts mig civilisats mig barbres, com es, per exemple, Nàpols, pot observar-se, més que en altres llocs, una cosa que en certa manera passa a tot arreu, això es, que l'ome que no té diner, amb prou feines es considerat com ome; creient-sel adinerat, té sempre la vida

en perill. D'això 'n resulta que en aquests llocs es necessari, com generalment se fa, prendre 'l partit d'ocultar l'estat propi en materia de diners, per a que 'l public no sapiga si t'ha de menysprear o de matar; per lo qual no siguis sinó 'l que ordinariament són els omes, mig menyspreat i mig considerat, ja se 't vulgui perjudicar, ja se 't deixi estar.

XXXVI

Molts volen ja portar-se vilment amb tu, ja que tu, alora, i baix pena de llur odi, d'una banda siguis tant prudent que no impedeixis la llur vilesa; de l'altra, que no 'ls consideris vils.

XXXVII

En la vida ordinaria cap qualitat umana es més intolerable, ni de fet menys tolerada, que l'intolerancia.

XXXVIII

Així com l'art de batre-s es inutil quan combaten junts dos esgrimidors d'igual pericia, perquè l'un no té aventatge sobre l'altre, com si tots dos no 'n sapiguessin; així moltíssimes ve-

gades succeeix que 'ls omes són falsos i malvats sense motiu, perquè 's troben amb altra igual maldat i simulació, de manera que la cosa ve a esser el mateix que si l'una i l'altra part aguessin estat sinceres i justes. No 'y ha dubte que, traient comptes, la maldat i la falsia no són útils sinó quan o van conjuntes amb la força, o 's troben amb una menor maldat o astúcia, o bé amb la bondat. L'últim cas es rar; el segon, en quant a la maldat, no es comú, perquè 'ls omes, la major part, són igualment malvats, o poc menys. I són incalculables les vegades que, fent bé 'ls uns als altres, podrien obtenir amb facilitat el mateix que amb gran fatic obtenen, o potser no obtenen, fent o esforçant-se en fer mal.

XXXIX

Baltasar Castiglione, en *Il Cortegiano*, assenyala molt encertadament el motiu pel qual els vells solen alabar el temps en que foren joves i censurar el present. La causa, diu, d'aquesta falsa opinió en els vells, es, al meu entendre, que els anys, al passar, s'emporten moltes comoditats, i, entre altres, treuen de la sang gran part de les forces vitals, per quina raó la complexió 's muda i esdevenen debils els orguens per medi dels

quals l'ànima obra ses virtuts. Més, dels nostres cors, en aquell temps, com a la tardor les fulles dels arbres, cauen les suaus flors de la felicitat, i en el lloc dels serens i clars pensaments entra la nuvolosa i terbolà tristesa, de mil calamitats acompanyada; de manera que, no solament el cos, sinó també l'ànim, estan malalts, i dels passats plaers no'n resta res més que un arrelat record i l'imatge d'aquell benvolgut temps de la tendra edat en la qual, quan ens hi trobem, ens sembla que sempre 'l cel i la terra, i tot, faci festa i rigui entorn de la nostra vista, i en la pensa, com en un deliciós i bonic jardí, floreixi la dolça primavera d'alegria. Per lo qual, quan, ja en la freda estació, el sol de la nostra vida, prenent-nos aquells plaers, comença a pondre-s, potser fóra útil perdre també, junt amb ells, la llur memoria, i trobar, com deia Temistocle, un art que ensenyés a oblidar; perquè són tant fal·libles els sentits del nostre cos, que sovint enganyen també 'l judici de l'enteniment. M'apar que 'ls vells se troben en la condició d'aquells que, tot allunyant-se del port, tenen l'esguard fit a la terra, i els sembla que la nau està quieta i que es la riba la que se'n va; i, no obstant, es lo contrari, que 'l port, i així mateix el temps i els plaers, resten en llur estat, i nosaltres, fugint en la nau de la mortalitat, ens

en anem, l'un després de l'altre, per aquella tempestuosa mar que tot ho engoleix i devora, sense que 'ns sigui mai concedit arribar a terra, i més aviat, combatuts sempre pels vents contraris, estellem, al cap i a la fi, la nau contra algun escull. Per esser, doncs, l'esperit senil, subjecte desproporcionat a molts plaers, no 'ls pot fruir; i així com els febrsos, quan tenen el paladar malmès pels vapors corromputs, troben tots els vins en extrem amargants, per més costosos i delicats que siguin, així, ad els vells, per la llur impossibilitat, a la qual emperò no manca desig, els plaers els semblen insípid i frets, i molt diferents d'aquells que recorden aver ja tastat, encara que 'ls plaers en sí siguin els mateixos. Més, sentint-sen privats, se dolent i censuren el temps actual com dolent; no capint que, aquella mudança, d'ells i no del temps prové. I, pel contrari, remembrant els passats plaers, se recorden també del temps en el qual els avien tinguts; i per això l'alaben com bo, perquè 'ls sembla que en sí dugui una flaire d'allò que en ell sentien quan fou present. Perquè, en efecte, el nostre esperit odia totes les coses que han sigut testimoni de les nostres contrarietats, i estima aquelles que han sigut companyes dels plaers.

Així s'expressa Castiglione, exposant un pen-

sament certíssim amb paraules tant belles com ampuloses, segons solen fer els prosistes italians. En confirmació del qual pensament pot considerar-se que 'ls vells posposen el present al passat, no sols en les coses que depenen de l'ome, sinó també en les que no 'n depenen, acusant-les d'igual manera d'aver empitjorat, no tant, com es lo cert, en ells i respecte d'ells com en sí mateixes. Jo crec que cadaú recordarà aver sentit dir moltes vegades ad els seus pares, com jo 'u recordo dels meus, que 'ls temps s'han tornat més frets que no eren, i els iverns més llargs, i que, en el temps llur, per allà 'l dia de Pasqua ja se solien treure 'ls vestits d'ivern i posar-se 'ls d'estiu; el qual canvi, avui, segons ells, tot just en el mes de maig, i potser en el de juny, se pot sofrir. No fa gaires anys que alguns fisics seriosament tractaren d'esbrinar la causa de tal suposat refredament de les estacions, alegant uns el desboscament de les montanyes, altres què sé jo quantes coses, per explicar un fet que no 's realitza; perquè més aviat, al revers, i a tall d'exemple, es cosa advertida per alguns, segons diversos passatges d'autors antics, que l'Italia, en l'epoca romana, degué ser més freda que no es ara. Cosa molt de creure, perquè, per altra part, l'experiencia i raons naturals demostren que la civilització dels

omes, com més avança en els països abitats per ells, fa tornar l'aire de dia en dia més benigne; el qual efecte ha sigut i es ben manifest, singularment a America, on, per dir-ho així, en els nostres temps, una civilització madura ha succeït, part a un estat barbre i part a una mera solitud. Però 'ls vells, com que a la llur edat troben el fret més molest que en la joventut, creuen que les coses han sofert el canvi que ells experimenten en llur propi estat, i imaginem que 'l calor, que en ells va minvant, minva en l'atmosfera o en la terra. La qual imaginació es tant fundada, que precisament el mateix que 'ns asseguren els vells d'ara afirmaven els d'un segle i mig enrera, per no dir més, ad els contemporanis de Magalotti, el qual, en les *Cartes familiars*, escrivia: «Es, no obstant, cert que l'antic ordre de les estacions sembla que vagi trasmutant-se. Aquí a Italia es veu i queixa general que no 'y ha estacions intermedies; i, en aquesta confusió de limits, no 'y ha pas cap dubte que 'l fret guanya terreny. Jo he sentit dir al meu pare que en sa joventut, a Roma, el matí de Pasqua florida, tot-om se vestia d'estiu: ara us diré que, qui no té necessitat d'empenyorar la samarreta, se guarda ben bé d'alleugerir-se de res del que duia al cor de l'ivern.»

Això escrivia Magalotti en 1683. I si l'Ita-

lia, d'aquell any ençà, agués anat continuament refredant-se en la proporció que aleshores se deia, seria ara més freda que la Groenlandia. Quasi es per demés afegir que 'l refredament continuat que 's diu que per causes intrínseques se verifica en la massa terrestre, no té cap interès en lo que ara tractem, essent cosa, per sa lentitut, imperceptible en desenes de segles, i amb major motiu en pocs anys.

XL

Es cosa en extrem odiosa el parlar molt de sí mateix. Però 'ls joves, com més de naturalesa viva són, i d'esperit superior a la mitjana, menys saben guardar-se d'aquest vici, i parlen de les coses propries amb un extremat candor, tenint per ben cert que a qui escolta li interessen poc menys que ad ells mateixos. I, fent-ho així, se 'ls perdona: no tant per mirament a l'inexperiència com perquè 's manifesta la necessitat que tenen d'auxili, de consell i d'algun desfogament de paraules a les passions de que es agitada llur edat. I aduc sembla generalment reconegut que ad els joves pertanyi una mena de dret de voler que 'l món s'ocupi en llurs pensaments.

XLI

Rares vegades hi ha raó que l'ome s'ofengui per coses dites d'ell fòra de sa presència o amb l'intent que no se n'arribi a enterar; perquè, si volgués recordar i examinar curiosament el que ell fa, no té amic benivolgut, ni cap personatge en tanta veneració, ad els quals no ocasionés gravíssim disgust el sentir moltes paraules i molts raonaments que li fugen de la boca respecte ad aqueix amic o personatge ausent. D'un costat, l'amor propi es tant desmesuradament delicat, i tant capciós, que es gairebé impossible que una paraula que 's digui de nosaltres fòra de la nostra presència, si 'ns es transmesa amb tota fidelitat, no 'ns sembli indigna o poc digna de nosaltres, i no 'ns fereixi; de l'altre, no pot dir-se quant contraria es la nostra abitud al precepte de no fer ad els altres el que no volem que se 'ns faci, i quant i quant es judicada d'ignocent la llibertat de parlar d'altri.

XLII

Es un sentiment nou el que experimenta l'ome de no gaire més de vint-i-cinc anys quan de cop i volta 's veu tingut per molts dels seus

companys com més vell que ells i, reflexionant, s'adona que, efectivament, en el món hi ha un nombre de persones més joves que ell, avesat a considerar-se col·locat, sense contradicció, com en el grau suprem de la juvenesa, i, si bé es reputava inferior als demés en tota altra cosa, creure-s en quant a joventut no excedit per ningú, perquè els més joves que ell, no gaire més que criatures, i rares voltes companys seus, no formaven part, per dir-ho així, del món. Aleshores comença a comprendre que el valor de la juvenesa, considerat per ell com propi de sa naturalesa i de sa essència, fins al punt que difícilment li auria sigut possible imaginar-sen separat, es de curta durada, i devé curós d'aquest valor, tant en quant a la cosa en sí com en quant a la opinió d'altri. Certament, de ningú que agi tombat els vint-i-cinc anys, després de la qual edat comença a marcir-se sobtadament la flor de la joventut, se pot dir, amb veritat, a no esser que es tracti d'algun estupid, que no agi experimentat desventures; perquè, aduc avent la sort sigut en tot pròspera ad algú, també aquest, passat aquell temps, coneixeria per sí mateix una desventura greu i amarga entre totes les altres, i potser més greu i amarga a qui sigui en altres coses menys desgraciat; això es, la decadència o el terme de sa benvolguda joventut.

XLIII

En el món són omes insignes per llur probitat aquells dels quals, tenint-hi familiaritat, pots, sense esperar cap favor, no teme-n cap disfavor.

XLIV

Si interrogues les persones sotsmeses a un magistrat, o a un ministre qualsevulga del govern, respecte a les qualitats i manera de portar-se aquell, principalment en el carrec; fins avent-hi acord entre les respostes i els fets, trobaras gran desacord en l'interpretar-los. I, encara que les interpretacions fossin conformes, seran infinidament discordants els judicis, censurant els uns allò que 'ls altres exalçaran. Tant sols respecte a l'abstenir-se o no de les coses d'altri i del public, no trobaras dues persones que, estant conformes en el fet, discordin o en l'interpretar-lo o en el judicar-lo, i que senzillament, d'acord, no alabin el magistrat per l'abstinencia, o, per la qualitat contraria, no 'l condemnin. I sembla, en una paraula, que 'l bon i el mal magistrat no 's coneguin ni s'amidin sinó pel que toca al diner, i que magistrat bo sigui 'l mateix que retingut, do-

lent el mateix que desordenat. I que l'empleat public pugui disposar a son albir de l'onra i de tot el demés dels ciutadans, i a qualsevol fet seu trobar no sols excusa, sinó elogi, amb tal que no toqui al diner. Com si 'ls omes, discordant en totes les altres opinions, no convergissin més que en l'estimació a la moneda, o com si 'ls diners, en substància, fossin l'ome, i res més que 'ls diners; cosa que verament sembla, per mil indicis, que sigui tinguda pel genre umà com axioma constant, amb major motiu en els nostres temps. Per la qual raó un filòsof francès del segle passat * deia: «Els polítics antics parlaven sempre de costums i de virtuts: els moderns no parlen d'altra cosa que de comerç i de moneda.» «I 'y ha gran raó — afegeix algun estudiant d'economia política o deixeble de les revistes de filosofia; — perquè les virtuts i els bons costums no poden sostenir-se en peu sense el fonament de l'indústria, la qual, proveint les necessitats diàries i fent comoda i segura la vida a totes les classes socials, farà que siguin fermes les virtuts i propietats de tot-om.» Molt bé. Mentrestant, en companyia de l'indústria, la baixesa d'ànim, l'indiferència, l'egoisme, l'ava-

* Tingui-s en compte que en Leopardi escrivia en el segle XIX.

ricia, la falsia i la perfidia mercantil, totes les qualitats i les passions més depravadores i més indignes de l'ome civilisat estan en vigor i 's multipliquen sens fi, però les virtuts s'esperen.

XLV

El temps es gran remei contra la maledicencia, així com de les afliccions de l'esperit. Si 'l món censura alguna institució nostra, o manera de procedir, bo o dolent, a nosaltres no 'ns cal sinó perseverar. Un quant temps després, esdevenint vulgar aquella materia, els maldients l'abandonen per cercar-ne altres de les més recents. I, com més fermes i impertorbables ens mostrarem nosaltres en seguir avant, menyspreant el dir de la gent, tant més aviat, allò que de primer fou condemnat o que semblà extrany, serà tingut per raonable i per cosa corrent; perquè 'l món, que no creu mai que qui no cedeix s'equivoqui, al cap i a la fi 's condemna ad ell mateix i 'ns absol a nosaltres. Per això succeeix, cosa ben sabuda, que 'ls febles viuen a mercè del món i els forts a llur propria voluntat.

XLVI

No fa gaire onor, no sé si dir als omes o a la

virtut, veure que en totes les llengües cultes, antigues i modernes, les mateixes paraules signifiquen bondat i tonteria, ome de bé i ome de poc enginy. Varies d'aquest genre, com en italià *dabbenaggine*; en grec *εὐρίθης*, *εὐρίθεια*, privades del significat propi, en el qual potser serien poc utils, no 'n conserven, o no 'n tingueren desde 'l principi, d'altre que 'l segon. Tant es l'apreci que de la bondat ha fet en tot temps la multitut; els judicis de la qual, i els intims sentiments, se manifesten en les formes del llenguatge, fins, potser, malgrat ella mateixa. Es constant judici de la multitut, no menys que, contradient al llenguatge 'l raonament, constantment dissimulat, que ningú que pugui elegir elegeix esser bo : els estults són bons perquè no poden esser altra cosa.

XLVII

L'ome està condemnat o a gastar sense profit la joventut (la qual es l'unic temps de donar fruit per a l'edat que segueix, i de proveir al propi estat) o a esmerçar-la en procurar-se satisfaccions en aquella part de la seva vida en la qual ja no estarà en disposició de fruir.

XLVIII

Lo gran que es l'amor que la natura 'ns ha donat envers els nostres semblants, pot comprendre-s amb el que fa qualsevulga animal, i l'inexperta criatura, si 's dóna 'l cas que vegi en un mirall sa propria imatge : que, creient-la una criatura semblant ad ell, s'enfurisma i exalta, i cerca tots els medis de danyar aquella criatura i de matar-la. Els aucellets domestics, mansois com són per naturalesa i per costum, embesteixen contra'l mirall rabiosament, xisclant, amb les ales enarcades i amb el bec obert, i el piquen; i el simi, quan pot, el llança a terra i amb els peus l'esmicola.

XLIX

L'animal per naturalesa odia 'l seu semblant, i, si son interès propi 'u requereix, l'ofèn. Per això ni l'odi ni les injuries dels omes poden evitar-se : el menyspreu se pot en gran part evitar. Motiu pel qual la major part de vegades són poc a proposit els obsequis que 'ls joves i les persones desconexedores del món tributen a qui 'ls ve a mà, no per vilesa ni per altre interès, sinó per un desig benevol de no captar-se

enemistats i de guanyar-se 'ls cors. El qual desig no assoleixen, i en certa manera perjudiquen la llur estimació; perquè en l'obsequiat augmenta 'l concepte de sí mateix i el de l'obsequiós minva. Qui no cerca dels omes utilitat o fama, no 'y cerqui tampoc amor, que no s'obté; i, si vol escoltar el meu consell, mantingui íntegra la propria dignitat, no dant a cadaú més de lo degut. Així serà una mica més odiat i perseguit que d'altra manera, però poques vegades menyspreat.

L

En un llibre ebreu de sentències i màximes varies (traduït, segons se diu, de l'arabig, o més versemblantment, segons alguns, de factura ebraica), entre moltes altres coses sense importància, s'hi llegeix que no sé quin savi, avent-li dit un : «— Jo t'estimo», respongué : «— Oh! i per què no, si no ets de la meva religió, ni parent meu, ni veí, ni persona que 'm mantingui?» L'odi respecte als propis semblants es major envers als més semblants. Els joves són, per mil raons, més predisposats a l'amistat que 'ls altres. Amb tot, es gairebé impossible una amistat durable entre dos que duquin la mateixa vida jovenivola: vull dir aquella

mena de vida que així avui se nomena, això es, dedicada principalment a les dònnes. Entre aquests es menys possible que mai, tant per la veemencia de les passions com per la rivalitat en amor i les gelosies que entre ells inevitablement neixen, i perquè, com fa notar Mme. de Staël, els successos prospers d'altri amb les dònnes sempre desplauen, aduc al més amic de l'afortunat. Les dònnes són, després dels diners, allò en que la gent es menys tractable i menys capaç d'acord, i en que 'ls coneguts, els amics, els germans, canvien l'aspecte i la llur naturalesa ordinaria; perquè 'ls omes són amics i parents, i també raonables i persones, no fins als altars, segons l'antic proverbi, sinó fins als diners i a les dònnes: en aquest punt se tornen salvatges i besties. I, si en coses referents a dònnes es menor l'inumanitat, l'enveja es major que en els diners, perquè en aquelles interessa més la vanitat, o bé, per millor dir, perquè 'y pren part un amor propi que es, entre tots, el més propi i el més delicat. I, encara que cadascú en iguals ocasions faci altre tant, mai se veu ningú somriure o dirigir amoretes a una dòna sense que tots els presents s'esforcin, o exteriorment o en llurs endintres, en posar-lo amargament en ridicol. Per això, encara que la meitat del goig dels successos favorables en aquest genre,

com també generalment en els altres, consisteixi en referir-los, es del tot inoportuna la relació que 'ls joves fan de llurs satisfaccions amoroses, majorment ad els altres joves; perquè cap raonament es mai a ningú més enutjós, i moltíssimes vegades, referint i tot la veritat, són ridiculitzats.

LI

Veient les poques vegades que 'ls omes, en llurs accions, van guiats per un judici recte del que 'ls pot ajudar o perjudicar, se comprèn quant fàcilment ha de trobar-se enganyat qui, proposant-se descobrir alguna resolució oculta, examina sotilment en què consisteixi la major utilitat d'aquell o d'aquells ad els quals tal resolució 's refereix. Diu Guicciardini, en el començament del XVII.^è llibre, parlant dels raonaments fets amb motiu de les determinacions que prendria Francisco I, rei de França, després de sa liberació de la fortalesa de Madrid : «Aquells que van discorrer d'aquesta manera potser consideraren més el que raonablement avia de fer que no quina fos la naturalesa o la prudència dels francesos; error en el qual, per cert molt sovint, se cau en les consultes i en els judicis que 's fan de la disposició

i voluntat agenes.» Guicciardini es tal volta l'unic istoriador, entre 'ls moderns, que agi ja conegut ben bé 'ls omes, ja filosofat sobre 'ls aconteixements atenant-se més aviat al coneixement de la natura umana, que no a una certa ciencia politica, separada de la ciencia de l'ome, i en general quimerica, de la qual s'han servit comunament aquells istoriadors, principalment ultramontans i ultramarins, que han volgut també meditar entorn dels fets, no contentant-se, com la major part, amb narrar-los per ordre, sense pensar més enllà.

LII

Ningú cregui que ha après de viure si no ha après de considerar com un purissim sò de sil·labes les perfertes que qualsevolga li agi fetes, i més les més espontànies, per solemnes i reiterades que siguin. I no sols les perfertes, sinó les instancies visissimes i infinides que molts fan per a que d'altres se prevalguin de les llurs facultats; i especifiquen les maneres i les circumstancies de la cosa, i amb raons remouen les dificultats. Que si al cap-d'avall, o persuadit, o potser vençut per l'avorriment de tantes instancies, o per qualsevol altra causa, te determines a descobrir ad algú d'aquests qual-

sevol necessitat teva, el veuras sobtadament empalidir; després, mudant de conversa o responent paraules sense solta, deixar-te sense res concret; i d'allí endavant, per molt temps, no serà poca fortuna si, després de molt treball, t'es possible reveure-l, o si, fent-lin memoria per escrit, te contesta. Els omes no volen fer bé, sigui per la molestia de la cosa en sí, sigui perquè les necessitats i desventures dels coneguts no deixen de produir a cadascú algun plaer; però volen ser tinguts com a benefactors, i tenir la gratitud d'altri, i aquella superioritat que neix del fer bé. Per això ofereixen el que no volen donar, i, com més ardit te vegin, més insisteixen: primer per umiliar-te i avergonyir-te; després perquè no temen que acceptis les llurs ofertes. Així, amb grandíssim valor, se llancen fins a l'ultim extrem, menyspreant el perill de quedar mentiders, amb esperança de no esser mai sinó remerciats; mentres que, al primer mot que signifiqui demanda, fugen.

LIII

Bió, filosof antic, deia : «Es impossible agradar a la multitud com no sigui tornant-se pastig o vi dolç.» Però aquest impossible, mentres duri l'estat social dels omes, serà cercat sem-

pre, aduc de qui digui, i aduc de qui potser cregui, no cercar-lo; com, mentres existeixi la nostra especie, els més coneixedors de la condició umana perseveraran fins a la mort cercant felicitat i prometent-sen.

LIV

Tingui-s com axioma general que, excepte per breu temps, l'ome, malgrat qualsevulga certesa i evidencia de les coses contraries, no deixa mai en sí mateix, boi ocultant això a tots els demés, de creure veritat aquelles coses la creencia de les quals li es necessaria per a la tranquil·litat d'esperit, i, per dir-ho així, per poder viure. El vell, majorment si freqüenta el món, mai, sinó fins a l'ultim, deixa de creure en el secret del seu esperit (encara que en tota ocasió protesti de lo contrari) de poder, per una singularissima excepció de la regla universal, en certa manera desconeguda i inexplicable per a ell mateix, fer encara una mica d'impressió a les dònnes; perquè 'l seu estat fóra massa miserable si estigués completament persuadit de ser exclòs, del tot i per sempre, de aquell bé en el qual, al capí a la fi, l'ome civilisat, sigui d'una manera sigui d'una altra, i més o menys enganyant-se, resumeix l'utilitat de la

vida. La dòna llicenciosa, encara que vegi sempre entorn seu mil senyals de l'opinió pública, creu constantment esser tinguda per la generalitat com dòna onesta, i que sols un petit nombre dels seus confidents antics i recents (dic petit en comparació amb el public) saben i tenen oculta per al món, i també cada un d'ells als altres, la veritat de sa manera d'esser. L'ome de conducta vil, i, per sa mateixa vilesa i per poca audacia, curós dels judicis d'altri, creu que ses accions són interpretades de la millor manera, i que 'ls llurs veritables motius no són entesos. Semblantment en les coses materials, Buffon observa que 'l malalt a punt de morir no creu de debò ni metges ni amics, sinó sols sa íntima esperança, que li promet salvar-se del perill present. Deixo de banda l'estupenda credulitat i incredulitat dels marits respecte a les mullers, assumpte de noveles, d'escenes, de burles i de riure etern en aquelles nacions en les quals el matrimoni es indissoluble. I, discorrent així, no 'y ha en el món cosa tant falsa ni tant absurda que no la tinguin com a certa 'ls omes més sensats, sempre que l'esperit no troba manera d'acomodar-se a la cosa contraria i de conformar-sen. No deixaré de dir que 'ls vells estan menys disposats que 'ls joves a allunyar-se de creure 'l que 'ls convé, i a acceptar

aquelles creencies que 'ls ofenen; perquè 'ls joves tenen més coratge per aixecar l'esguard enfront dels mals, i més aptitud o per sostenir-ne la consciència o per morir-hi.

LV

Una dona es ridiculitzada si plora de tot cor son marit mort, però criticada en extrem si, per qualsevol greu raó o necessitat, se presenta en public, o 's treu el dol, un dia abans del costum. Es axioma vulgar, però no perfet, que 'l món se contenta amb l'apariència. Per completar-lo afegeixi-s que 'l món no 's contenta mai, i sovint no 's preocupa, i sovint es intolerantíssim, de lo substancial. En altres temps se procurava més ésser ome de bé que semblar-ho; però 'l món ordena semblar ome de bé, i no ser-ne.

LVI

La senzillesa pot ser util quan es usada amb art, o quan, per sa raresa, no mereix confiança.

LVII

Els omes s'avergoneixen, no de les injúries que fan, sinó de les que reben. Amb això,

per conseguir que 'ls injuriadors s'avergonyeixin no 'y ha altre medi que pagar-los amb igual moneda.

LVIII

Els tímids no tenen pas menys amor propi que 'ls atrevits : potser més, o com si diguessim més sensible, i per això temen; i miren de no ofendre 'ls altres, no per a que 'ls considerin més que ad els insolents i atrevits, sinó per evitar el ser ofesos, atès l'extrem dolor que a cada ofensa experimenten.

LIX

Moltes vegades s'ha dit que, com més minven en els estats les virtuts solides, tant més creixen les aparents. Les lletres sembla que estiguin subjectes al mateix fat al veure que, en l'actualitat, com més va mancant, no puc dir l'ús, sinó la memoria de les virtuts de l'estil, més creix la pulcritud de les impressions. Cap llibre classic fou en altres temps estampat amb l'elegancia amb que avui s'estampen els periodics i altres futeses politiques, fetes per durar un sol dia; però de l'art d'escriure no se 'n coneix ja ni se 'n sent gairebé 'l nom. I crec que a tot ome de bé, a l'obrir o llegir un llibre modern,

li sab greu veure aquells papers i aquelles formes de characters tant nèts, empleats per representar paraules tant lletges, i pensaments la major part tant superflus.

LX

La Bruyère diu una cosa certíssima : que «es més facil a un llibre mediocre adquirir fama per virtut d'una reputació ja adquirida per l'autor, que a un autor conseguir reputació per medi d'un llibre excel·lent». Ad això 's pot afegir que 'l camí potser més recte per conquistar fama es afirmar amb seguretat i pertinacia, i per tots els medis que sigui possible, aver-la adquirida.

LXI

L'ome, en deixant d'esser jove, resta privat de la propietat de comunicar i, per dir-ho així, d'inspirar els altres amb sa presencia; i, perdent aquella mena d'influencia que 'l jove exerceix en els que 'l rodegen, i que 'ls lliga amb ell i fa que li tinguin sempre una mena d'inclinació, s'adona, no sense una nova pena, que 's troba en les reunions com separat de tot-om, i voltat de criatures sensibles poc menys indiferents envers ell que les que estan sense sentit.

LXII

L'apreciar-se molt es el primer fonament d'estar, en les degudes ocasions, disposat a prodigar-se.

LXIII

El concepte que l'artifex té del seu art, o l'ascientat de la seva ciència, sol esser gran en proporció contrària al concepte que ell té del propi valer en la mateixa.

LXIV

L'artifex, l'ascientat, o'l conresador de qual-sevulga disciplina, que estigui acostumat a comparar-se, no amb altres de sos conresadors, sinó amb ella mateixa, com més superior sigui, més petit concepte tindrà de sí mateix; perquè, com millor conegui la profunditat d'aquella, més inferior se trobarà en la comparança. Per això quasi tots els grans omes son modestos; perquè's comparen continuament, no amb els demés, sinó amb aquella idea de la perfecció que tenen davant l'esperit, infinidament més clara i més gran que la que'n té'l vulgus, i consideren quant lluny estan de conseguir-la. Mentres

que 'ls indocfes, facilmente, i potser a voltes amb veritat, creuen aver, no sols assolit, sinó superat, aquella idea de perfecció que cab en llur enteniment.

LXV

Cap més companyia es agradable, al cap-d'avall, que la de persones de les quals ens convingui o plagui ser-ne sempre més volguts. Per això les dones, volent que la llur companyia no deixi de plaure al cap de poc temps, aurién de procurar tornar-se de tal manera, que pogués ser durablement desitjada la llur estimació.

LXVI

En el segle actual, ad els negres se 'ls té com de raça i origen totalment diversos dels blancs, i, no obstant, totalment iguals ad aquests en lo relatiu als drets umans. En el segle xvi.^è, boi creient-se que 'ls negres tenien una relació amb els blancs, i que formaven una mateixa familia, va sostenir-se, principalment per teo-legs espanyols, que, en quant a drets, eren per natura, i per voluntat divina, de bon troç inferiors a nosaltres. I en l'un i en l'altre segle 'ls negres foren i són venuts i comprats, i se 'ls

fa treballar, encadenats, baix el fuet. Així es l'etica; i així, les creencies, en materia del deure moral, tant tenen que veure amb les accions.

LXVII

Impropriament se diu que l'avorriment es mal comú. Es comú l'estar desocupat, o desenfainat per millor dir : no avorrit. L'avorriment no es propi sinó d'aquells en els quals el talent val alguna cosa. Com més pot l'esperit en algú, més l'avorriment es freqüent, penós i terrible. La major part dels omes troba suficient ocupació en qualsevulga cosa, i suficient fruició en qualsevulga ocupació insulsa; i, quan està del tot desocupada, no experimenta, no obstant, gran pena. D'aquí neix que 'ls omes de sentiment siguin tant poc compresos respecte a l'avorriment, i facin a voltes meravellar i a voltes riure al vulgus quan ne parlen i se 'n dolen amb aquella gravitat de paraules que s'usa a proposit dels mals més grans i més inevitables de la vida.

LXVIII

L'avorriment es, en certa manera, el més sublim dels sentiments umans. No es que jo

cregui que de l'examen de tal sentiment neixin aquelles conseqüències que molts filòsofs han pensat deduir-ne, sinó, amb tot, el no poder estat satisfet de cap cosa terrenal, ni, per dir-ho així, de tota la terra : considerar l'extensió incommensurable de l'espai, el nombre i la mole meravellosa dels mons, i trobar que tot es poc i petit a la capacitat del propi esperit; imaginar-se 'l nombre dels mons infinit, i l'univers infinit, i sentir que l'anim i l'anel nostre fóra més gran encara que aquest mateix univers; i sempre titllar les coses d'insuficiència i de nulitat, i sofrir deficiències i buit (diguem avorriment); me sembla 'l major senyal de grandesa i de noblesa que 's pugui trobar en la natura humana. Per això l'avorriment es poc conegut dels omes sense importància, i ben poc o gens dels altres animals.

LXIX

De la famosa epistola de Ciceró a Lucceius, en la qual indueix ad aquest a compondre una istoria de la conjura de Catilina, i d'una altra epistola menys divulgada i no menys curiosa, en la qual Verus, emperador, pregava a Fronton, el seu mestre, que escrigués, com ho féu, la guerra partica dirigida per l'esmentat Verus

(epistoles semblants a tot ser-ho ad aquelles que avui s'escriuen ad els periodistes, sinó que 'ls moderns demanen articles de periodic, i aquells, com antics que eren, demanaven llibres); se pot deduir, en una petita part, quina fe mereix l'istoria, fins i tot quan es escrita per omes contemporanis i de gran credit en la llur epoca.

LXX

Moltissims d'aquells errors nomenats criaturades, en els quals solen incorrer els joves sense experiencia del món i aquells que, o joves o vells, estan per naturalesa condemnats a ser més que omes i semblar sempre criatures, no consisteixen, si bé 's considera, sinó en això : que 'ls sobredits pensen i 's condueixen com si 'ls omes fossin menys criatures del que són. Certament, el que abans que tot, i potser més que qualsevulga altra cosa, meravella l'esperit dels joves ben educats, quan entren en el món, es la frivolitat de les ocupacions ordinaries, dels passatemp, dels raonaments, de les aficions i dels talents de les persones; a la qual frivolitat, ells, després, amb l'ús, poc a poc s'adapten, encara que no sense pena i dificultat, semblant-los, desde 'l principi, que 's tornen altra vegada criatures. I així es en veritat : que 'l

jove de bona inclinació i bona disciplina, quan comença, com se diu, a viure, per força ha de fer-se enrera i, per dir-ho així, tornar-se una mica criatura; i 's troba molt enganyat per la creencia que tenia d'aver en tot de devenir ome i depositar tot ressabi de criatura. Perquè, al contrari, els omes, generalment, amb tot i anar posant anys, sempre en molta part segueixen vivint criaturescament.

LXXI

De la sobredita opinió que 'l jove té dels omes, això es, perquè 'ls creu més omes del que són, ne neix que s'apoca per qualsevulga falta seva, i 's pensa aver perdut la consideració d'aquells que 'n foren espectadors o sabedors. Al cap de poc temps se reanima, no sense estranyesa, al veure-s tractar per aquells mateixos d'igual manera que abans. Però 'ls omes no estan tant disposats a deixar d'estimar, perquè mai auriem de fer altra cosa, i obliden els errors perquè 'n veuen molts i continuament ne cometem. Ni estan tampoc tan d'acord amb sí mateixos que avui fàcilment no admirin aquell de qui potser air van riure-s. I es evident lo sovint que nosaltres mateixos mal-parlem, aduc amb paraules ben fortes, o 'ns burlem, d'aques-

ta o aquella persona absent, no per això privada en cap sentit de la nostra consideració, o tractada després, quan està present, d'altra manera que abans.

LXXII

Així com el jove es en això enganyat pel temor, així també són enganyats per l'esperança llur aquells que, adonant-se d'aver decaigut o minvat en la consideració d'algú, intenten reintegrar-sen a copia de serveis i de complasences. La consideració no 's compra amb obsequis: a més que aquesta, no diferent en això de l'amistat, es com una flor que, trepitjada greument una vegada, o marcida, mai més se revifa. Per això, d'aquestes que podem dir-ne umiliacions, no se 'n recull altre fruit que l'esser tingut en més desconsideració. És cert que 'l menyspreu de qualsevulga, tot i essent injust, costa tant de soportar, que, veient-sen afectats, són pocs els prou forts per restar immobils i per no procurar, per diversos medis, generalment ben inútils, lliurar-sen. I es costum bastant comú dels omes mediocres esser altius i desdenyosos amb els indiferents i amb qui revela cuidar-se d'ells, i, a un indici o a una sospita que tinguin que no se 'n fa cas,

tornar-se umils per no sofrir-ho, i sovint recórrer a actes vils. Fins per aquesta raó 'l partit a prendre, si algú mostra menysprear-te, es el pagar-lo amb mostres d'igual o major menyspreu; perquè, segons tota versemblança, veuras canviar-se-li l'orgull en umilitat. I, de totes maneres, no pot mancar que ell no senti dintre seu tanta ofensa, i al mateix temps tal consideració, envers tu, que siguin suficients a castigar-lo.

LXXIII

Com quasi totes les dònes, així també ben sovint els omes, i més els més superbiosos, se conquisten i retenen amb el no fer-ne cas i amb el menyspreu, o bé, segons les circumstancies, amb demostrar fingidament no cuidar-sen i no tenir-los en consideració. Perquè, aquella mateixa superbia per la qual un nombre infinit d'omes se mostren altius amb els umils i amb tots aquells que 'ls rendeixen onors, els fa tornar cuidadosos i sol·licits i necessitats de l'estimació i dels miraments d'aquells que no 'n fan cas o que manifesten menysprear-los. D'aquí neix, no rarament sinó sovint, i no solament en amor, una graciosa alternativa entre dues persones, o l'una o l'altra en revenja perpetua, avui cuidada i no cuidadosa, demà cui-

dadosa i no cuidada. Millor podria dir-se que semblant jòc i alternativa apareixen en certa manera, més o menys, en tota la societat humana; i que a tot arreu es ple de gent que si 'ls mires no miren, que si 'ls saludes no responen, que si 'ls segueixes fugen; però que, tombant-los l'espatlla o girant-los la cara, se repensen i fan acatament, i corren darrera 'ls altres.

LXXIV

El món es com una dòna respecte als grans omes, i especialment respecte ad aquells en els quals resplendeix una extraordinaria virilitat. No sols els admira, sinó que 'ls estima, perquè la llür força l'enamora. Sovint, com en les dònes, l'amor vers aquests omes es major per raó i en proporció del menyspreu que ells demostren, dels maltractes que fan, i del mateix temor que inspiren ad els omes. Així Napoleó fou estimadíssim de la França, i objecte, per dir-ho així, de culte per part dels soldats, que ell nomenà carn de canó i tractà com a tal. Així, tants capitans que feren dels omes semblant judici i ús, foren, en vida, estimadíssims de llurs exèrcits, i avui en les istories encisen els lectors. També una mena de brutalitat i d'extravagança plau no poc en aqueixos, com a les dònes en els

amants. Per això Aquiles es perfectament estimable, mentres que la bondat d'Enees i de Gofred, i la saviesa d'aquests mateixos i d'Ulisses, engendren quasi odi.

LXXV

Per molts conceptes la dona es com una representació del que el món generalment es; perquè la feblesa es propietat de la major part dels omes, i ella, respecte dels pocs forts que 'y ha, bé d'enteniment, bé de cor, o materialment, fa tornar les multituds tals com solen ser les femelles respecte dels mascles. Per això quasi amb les mateixes manyes se conquisten les dones i el genre umà : així com amb audacia barrejada amb dolcesa, amb tolerar les repulses, amb perseverar fermament i sense vergonya, se consegueix conquistar les dones, així també els poderosos, els rics, la generalitat dels omes en particular, de les nacions i dels temps. Tant com, en les dones, derrotar els rivals i fer el buit al llur voltant, així en el món es necessari aterrar els emuls i els companys, i obrir-se pas per sobre llurs cossos. I 's derroten aquests i els rivals amb les mateixes armes, de les quals dues són principalíssimes : la calumnia i el riure. De les dones i dels omes no 'n treu res, o certament

es per demés infortunat, qui 'ls estima amb amor no fingit, xardorós, i qui anteposa llurs interessos als propis. I el món es, com les dones, de qui 'l sedueix, ne frueix i l'oprimeix.

LXXVI

No 'y ha res més rar, en el món, que una persona abitualment soportable.

LXXVII

La salut del cos es universalment reputada com l'últim dels béns, i pocs són en la vida 'ls actes i els afers importants en els quals la consideració de la salut, si 'y té lloc, no sigui posposada a qualsevulga altra. El motiu pot esser en part, més no del tot, que la vida es principalment dels que estan sans; els quals, com sempre succeeix, o menyspreen o no creuen poder perdre 'l que posseeixen. Per posar un exemple entre mil : ben diverses causes fan, ja que un lloc sigui escollit per fundar-hi una ciutat, ja que una ciutat creixi en abitants; però entre aquestes causes potser mai s'hi trobarà la salubritat del lloc. Pel contrari, no 'y ha lloc sobre la terra tant insalubre i trist en el qual, induïts per alguna oportunitat, els omes no s'acomodin

de bon grat a estar-hi. Ben sovint un lloc saluberrim i desabitat està proper d'un altre poc sà i abitatíssim; i continuament se veu les gentades abandonar ciutats i climes saludables per acoblar-se sota un cel inclement i en llocs comunament malsans, i sovint mig pestilents, aon són atretes per altres comoditats. Londres, Madrid, i llurs similars, són ciutats de pessimes condicions per a la salut; les quals, per esser capitals, continuament creixen amb la gent que deixa 'ls ben sanitosos llocs de provincies. I, sense moure-ns del nostre país, a Toscana, Livorna, degut al seu comerç, d'ençà que va començar a poblar-se, ha crescut constantment en abitants i creix sempre; i tocant a Livorna, Pisa, lloc saludable i famós pel seu aire molt temperat i suau, en altres temps molt poblada, quan era ciutat navegadora i poderosa, s'es quasi convertida en un desert, i segueix perdent cada dia més.

LXXVIII

Dues o més persones que en un lloc public o en una reunió qualsevulga estiguin rient entre elles d'una manera visible, no sabent els altres de què, generen en tots els presents tal aprensió, que tota conversa entre aquests esdevé seriosa,

molts emmudeixen, alguns se'n van, i els més atrevits s'acosten ad aquells que riuen, procurant ser admesos a riure en llur companyia, com si se sentissin espetecs de propera artilleria en lloc on hi agués gent que estigués a les fosques : tot-om fugiria en desordre, no sabent on poguessin tocar els trets en cas que l'artilleria fos carregada amb bala. El riure promou estimació i respecte fins i tot pels desconeguts, atrau l'atenció de tots els circumstants, i els dóna una mena de superioritat. I si, com succeeix alguna vegada, te trobessis, en alguna banda, o desatès o tractat amb altivesa o descortesia, no has de fer sinó escollir entre 'ls presents un que 't sembli a proposit, i amb ell riure francament i obertament i amb perseverancia, fent veure, com més puguis millor, que 'l riure te surt del cor; i, si per cas n'hi ha alguns que 's burlin de tu, riure amb veu més clara i amb més constancia que 'ls teus burletes. Auries de ser ben poc afortunat si, advertint el teu riure, els més orgullosos i més petulants de la reunió, i aquells que més te giraven la cara, després de brevissima resistencia, o no fugen o no vénen espontanis a demanar pau, buscant-te conversa, i potser oferint-set com amics. Gran entre 'ls omes i de gran terror es el poder del riure, contra 'l qual ningú en consciencia 's

troba previngut per tots conceptes. Qui té coratge de riure es amo del món, a poca diferència de qui està preparat a morir.

LXXIX

El jove no adquireix mai l'art de viure, no té, se pot dir, cap exit en la societat, i no experimenta en el tracte d'ella cap plaer, mentre li dura la veemència dels desitjos. Com més s'apaivaga, més abil se torna per tractar els omes i a sí mateix. La natura, benignament com sol, ha disposat que l'ome no aprengui de viure sinó a mesura que les causes del viure se n'hi vagin; no sapiga 'ls medis de conèixer els seus fins sinó quan ha acabat d'apreciar-los com celestials felicitats i quan el conseguir-los no li pot causar sinó mitjana alegria : no frueix sinó quan ha esdevingut incapaç dels vius plaers. Molts, ben joves per llur edat, se troben en aquest estat que dic; i sovint ne surten bé perquè desitgen superficialment, per aver-se anticipat l'edat viril en llur esperit per un conjunt d'experiencia i de seny. Altres, mai en llur vida assoleixen el referit estat, i són aquells pocs en els quals la força dels sentiments es tant gran en principi, que pel transcurs d'anys no decreix; els quals més que tots els altres frui-

rien en la vida si la natura agués destinat la vida a fruir. Aquests, al contrari, són infelicíssims, i criatures fins a la mort en el tracte del món, que no arriben a aprendre.

LXXX

Quan al cap d'alguns anys torno a veure una persona que he conegut jove, sempre al primer cop de vista m sembla veure un que agi sofert alguna greu desgracia. El semblant de l'alegria i de la confiança no més es propi de la primera edat; i el sentiment d'allò que 's va perdent i de les incomoditats corporals, que de dia en dia augmenten, ve generant, fins en els més frevols o més de natura expansiva, i semblantment també en els més feliços, un posat abitual i una manera d'esser que 's nomena *grave* i que, en comparança amb els dels joves i de les criatures, es verament trist.

LXXXI

Amb les converses passa com amb els escriptors : molts dels quals, al principi, trobant-los nous de conceptes i d'un color propi, plauen extraordinàriament; després, continuant la lectura, se fan pesats, perquè una part de llurs es-

crits es imitació de l'altra. Així, en el conversar, les persones noves molt sovint són apreciades i agradables per llurs maneres i per llurs raonaments, i les mateixes avorreixen amb el tracte, i decauen en l'estimació; perquè 'ls omes, necessàriament, uns més i altres menys, quan no imiten a d'altri són imitadors de sí mateixos. Per això aquells que viatgen, en especial si són omes d'algun talent i que posseeixin l'art de conversar, fàcilment deixen de sí, en els llocs per on passen, una opinió molt superior a la verdadera, atesa l'oportunitat que tenen d'ocultar el que es defecte comú dels esperits, vull dir la pobresa. Perquè lo poc que exterioritzen en una o no gaires més ocasions, parlant principalment de les matèries que més els pertanyen (a les quals, aduc sense usar artifici, són portats per la cortesia o per la curiositat dels demés), es considerat no tota la llur riquesa, sinó una mínima part d'ella, i, per dir-ho així, el diner per a la despesa del dia, i no, com potser es la majoria de vegades, o tota la suma o la major part de llur cabal. I aquesta creencia queda ferma per falta de noves ocasions que la destrueixin. Les mateixes causes fan que 'ls viatgers, d'una manera semblant, estan, per altre cantó, exposats a equivocar-se, judicant massa favorablement les persones d'alguna capacitat que en els viatges troben a llur pas.

LXXXII

Ningú esdevé ome sense aver fet una gran experiència propia, la qual, revelant-lo ad ell mateix i determinant la seva opinió respecte d'ell, determina en certa manera la fortuna i son estat en la vida. Ad aquesta gran experiència, sense la qual ningú reïx en el món gaire més que una criatura, la vida antiga y aportava materia infinida i ja feta; però avui el viure dels particulars es tant pobre de successos i, en general, de tal naturalesa, que, per mancament d'ocasions, molta part dels omes mor abans d'adquirir l'experiència de que parlo, i segueix essent tant criatura com quan va neixer. A d'altres el coneixement i el domini de sí mateixos sol provenir-los o de necessitats i infortunis, o d'alguna passió gran, això es, forta, i generalment de l'amor quan l'amor es gran passió, cosa que no passa a tot-om, com l'estimar. Més, un cop ha succeït (o al començament de la vida, com en alguns, o bé més endavant i després d'altres amors de menor importància, com sembla que succeeix sovint), el cert es que, al sortir d'un amor gran i apassionat, l'ome coneix ja mitjanament els seus semblants, entre'ls quals li es precis moure-s amb intensos de-

sitjos i amb necessitats greus i potser no sentides abans; coneix *ab experto* la naturalesa de les passions, perquè una d'elles que cremi inflama totes les altres; coneix la natura i el temperament propi; sab la mida de les propries facultats i de les propries forces; i en endavant pot judicar, ja 'l que li convingui esperarçar o deses-
perança de sí mateix, ja, pel que 's pot comprendre de l'esdevenidor, quin lloc tingui destinat en el món. En fi, la vida té, als seus ulls, un nou aspecte, canviada ja, per a ell, de cosa escoltada en cosa vista, i d'imaginada en real; i se sent, en mig d'aqueixes coses, potser no més feliç, però, per dir-ho així, més fort que abans, això es, més apte a fer ús de sí i dels altres.

LXXXIII

Si aquells pocs omes de veritable valua que cerquen gloria coneguessin d'un a un els que formen el public del qual amb mil extraordinaris sofriments s'esforcen en esser estimats, es creible que 's refredarien molt en llur proposit, i potser l'abandonarien. Sinó que 'l nostre esperit no pot sostreure-s a l'influencia que té en l'imaginació 'l nombre dels omes; i infinides vegades se veu que apreciem, i fins i tot respectem, no dic ja una multitud, sinó dèu per-

sones reunides en una abitació, cada una de les quals per sí sola no 'ns mereix cap consideració.

LXXXIV

Jesucrist fou el primer que distintament va indicar ad els omes aquell elogiador i preceptor de totes les virtuts fingides, detractor i perseguidor de totes les vertaderes; aquell adversari de tota grandesa intrinseca i verament propria de l'ome; burleta de tot sentiment enlairat si no 'l considera fals, de tot afecte dolç si 'l creu intim; aquell esclau dels forts, tirà dels febles, odiador dels infeliços; el qual, Jesucrist, va denotar amb el nom de *món*, que conserva fins al present en totes les llengües cultes. Aquesta idea general, que es tant veritat, i que després es estada i serà sempre de tant ús, no crec que abans d'aquell temps s'agués ocorregut a d'altres, ni 'm recordo que 's trobi, vaig a dir, baix una paraula unica, o baix una forma precisa, en cap filosof pagà. Potser perquè abans d'aquell temps la vilesa i el frau no s'avien del tot desenrotllat i la civilització no avia arribat ad aquell lloc en el qual gran part del seu ser se confon amb el de la corrupció.

Tal es, en resum, segons he dit més amunt i com fou significat per Jesucrist, l'ome que

nomenem culte; això es, aquell ome que la raó i el talent no revelen, que 'ls llibres i els educadors no anuncien, que la natura constantment té com a fabulós, i que sols l'experiencia de la vida fa conèixer i creure cert. I observi-s com aquella idea que he dit, encara que general, se troba convenir, en totes ses parts, a innumbrables individus.

LXXXV

En els escriptors pagans, la generalitat dels omes civilisats, que nosaltres nomenem *societat* o *món*, no 's troba mai considerada ni presentada resoltament com enemiga de la virtut, ni com corruptora certa de tot bon caracter i de tot esperit ben encaminat. El món enemic del bé es un concepte tant celebre en l'*Evangelí* i en els escriptors moderns, aduc profans, com poc menys que desconegut ad els antics. I això no meravellarà a qui tingui en compte un fet ben evident i senzill, el qual pot servir d'espill a tots els qui en materia moral vulguin comparar els estats antics amb els moderns : i es que, mentres els educadors moderns temen el public, els antics el cercaven; i, mentres els moderns fan de l'obscuritat domestica, de la segregació i del retir una defensa dels

joves contra la pestilència dels costums mundans, els antics treien, si no de grat per força, de la solitud ad el jovent, i exposaven sa educació i sa vida als ulls del món, i el món als ulls seus, considerant l'exemple com més apte a instruir-lo que a corrompre-l.

LXXXVI

La manera més positiva d'ocultar ad els altres els confins del propri saber, es no traspasar-los.

LXXXVII

Qui viatja molt, té sobre 'ls altres aquest aventatge : que 'ls objectes de ses remembrances aviat devenen llunyans; de manera que aqueixes adquireixen, al cap de poc temps, aquella vaguedat i aquella poesia que en els altres no es possible sinó amb el temps. Qui no ha viatjat gens, té aquest desavantatge : que totes ses remembrances són de coses en certa manera presents, perquè presents són els llocs ad els quals tota sa memoria 's refereix.

LXXXVIII

Sovint succeeix que 'ls omes vanidosos i

engreïts de sí mateixos, en lloc d'esser egoïstes i de cor dur, com semblaria versemblant, són amables, benevols, bons companys i, fins i tot, bons amics i molt servicials. Com que 's creuen admirats de tot-om, així, raonablement, estimen llurs suposats admiradors, i els ajuden en el que poden, perquè 'u judiquen convenient ad aquella superioritat amb la qual consideren que la sort els ha afavorits. Conversen de bon grat perquè creuen el món ple de llur nom; empleen modals afables alabant-se interiorment de l'afabilitat llur i de saber adaptar la llur grandesa a barrejar-se amb els inferiors. I he observat que, tot creixent en l'opinió de sí mateixos, creixen altre tant en benignitat. Finalment, la certesa que tenen de la propria importancia i del consentiment del genre umà en confessar-la, treu de llurs costums tota aspresa, perquè ningú que estigui content de sí mateix i dels omes es de costums aspres; i genera en ells una tal tranquil·litat, que algunes vegades fins prenen aspecte de persones modestes.

LXXXIX

Qui tracta poc amb els omes, rares vegades es misantrop. De veritables misantrops no se'n troben en la solitud, sinó en el món; perquè

el tracte practic de la vida, i no la filosofia, es el que fa odiar els omes. I, si un que 'n sigui 's retreu de la societat, perd en el retir la misantropia.

XC

En altre temps coneixia un noi el qual, cada vegada que sa mare 'l contrariava en alguna cosa, deia : « — *Ahl Ja sé, ja sé : la mama es dolenta.* » No amb altra logica discorre, respecte al proïsme, la major part dels omes, encara que no expressi 'l seu raonament amb igual simplicitat.

XCI

Si qui 't presenta ad algú vol que la recomanació faci efecte, deixi de banda 'ls merits teus que siguin més reals i més propis, i expliqui solament els més intrinsecs i més pertanyents a la fortuna. Si ets gran i poderós en el món, que digui «gran i poderós»; si ets ric, digui «ric»; si no més que noble, digui «noble» : no digui «magnanim», ni «virtuós», ni «onest», ni «fala-guer», ni altres coses semblants, sinó de més a més, encara que siguin certes i en grau superlatiu. I si fossis literat, i, com a tal, celebre en algun punt, no digui «docte», ni «profunde», ni «gran

talent», ni «excel·lents» : digui no més que «celebre»; perquè, com he dit en altra part, la fortuna es l'afortunada, en el món, i no 'l' valer.

XCII

Diu Joan Jaume Rousseau que la verdadera cortesia en el tracte consisteix en una abitut de mostrar-se benevol. Aquesta cortesia potser te preserva de l'odi, però no 't proporciona amor sinó d'aquells poquissims ad els quals la benvolença d'altri es estimol per correspondre. Qui vol, per tots els medis que pugui, fer-se amics els omes (i, millor, que l'estimin), demostrí estimar-los. Així com el menyspreu ofèn i desplaui més que l'odi, així les consideracions són més agradables que la benvolença; i, generalment, els omes tenen major cura o cert major desig d'esser considerats que estimats. Les mostres de consideració, vertaderes o falses (de qualsevol manera cregudes per qui les reb), són agràides gairebé sempre; i, molts que no aixecarien un dit en servei de qui de debò 'ls estima, se llançarien a les brases per qui fa veure que 'ls considera. Tals demostracions són també poderosíssimes per reconciliar els ofesos, perquè sembla que la natura no 'ns permet odiar una persona que digui que 'ns con-

sidera. Mentres que no sols es possible, sinó que veiem molt sovint, que 'ls omes odïen i defugen qui 'ls estima i fins qui 'ls fa bé. Que, si l'art de captivar les voluntats en la conversació consisteix en fer que 'ls demés s'allunyin de nosaltres més contents de sí mateixos que no vingueren, es clar que les mostres de consideració seran més aptes a conquistar els omes que les de benvolença. I, quan menys deguda sigui la consideració, més eficaç serà 'l demostrar-la. Els que tenen per costum la gentilesa de que parlo són poc menys que festejats a tot arreu on se troben; corren els omes, qui més pugui, com volen les mosques cap a la mel, vers aquella dolcesa de creure que 's veuen considerats. I, generalment, aquests són alabadissims; perquè, de les alabances que ells, conversant, dirigeixen a cadaú, neix un gran concepte de les alabances que tot-om els dirigeix, part per agraïment i part perquè 'ns interessa que siguin alabats i considerats aquells que 'ns consideren : de tal manera, els omes, sense adonar-sen i cadaú potser contra sa voluntat, mitjançant el llur acord en alabar tals persones, les enlairen en la societat molt per damunt de sí mateixos, anunciant aquelles continuament creure-s inferiors ad ells.

XCIII

Molts, o, millor, tots els omes que per sí mateixos i dels coneguts se creuen ser considerats per la societat, no tenen altra consideració que la d'una particular societat, o d'una classe, o d'una mena de persones a la qual pertanyen i en la qual viuen. L'ome de lletres, que 's creu famós i respectat en el món, se veu com deixat de banda o menyspreat sempre que es troba en companyia de gent frevola, ad el qual genre pertanyen les tres quartes parts del món. El jove galant, festejat per les dònnes i pels seus semblants, resta desapercebut i confós en la societat dels omes de negocis. El cortesà, que 'ls seus companys i els subordinats comblliran de compliments, serà mostrat amb mofa, i 'n fugiran les persones de bon viure. D'això 'n dedueixo que, parlant amb propietat, l'ome no pot esperar i, per consegüent, no ha de voler conseguir, la consideració, com se diu, de la societat, sinó d'un cert nombre de persones, i, dels altres, contentar-se amb ser-ne, o bé ignorat del tot, o bé, més o menys, menyspreat; perquè aquest destí no pot esquivar-se.

XCIV

Qui no ha sortit mai de llocs petits, on regnen petites ambicions i vulgar avarícia, amb un odi intèns de persona a persona, així com considera que són una faula 'ls grans vicis, també 'y considera les sinceres i solides virtuts socials. En quant a l'amistat, la creu cosa pertanyent als poemes i a les istories, no a la vida. I s'enganya. No sols són Pilades o Piritous, sinó també bons i corals amics, que verament trobem en el món, i no són cap raresa. Els serveis que 's poden esperar i demanar a tals amics (parlo d'aquells que 'ns dóna 'l món) són, o de paraules, que sovint resulten utilíssimes, o també de fets, alguna vegada : de coses, es ben bé una raresa; i l'ome savi i prudent no ha de demanar semblants fets. Més aviat se troba qui per un extrany posi en perill la vida que un que, no diré gastí, sinó arrisqui per l'amic un escut.

XCV

No deixen en això de tenir els omes alguna excusa; perquè rar es qui de debò tingui més del que necessita, depenent les necessitats, en manera quasi principal, dels costums, i essent

generalment proporcionades a les riqueses les despeses, i moltes vegades majors. I, aquells pocs que acumulen i no gasten, tenen aquesta necessitat d'acumular : o per llur designi o per necessitats futures o temudes. No val a dir que aquesta o aquella necessitat sigui imaginària, perquè ben poques són les coses de la vida que no consisteixin, del tot o en gran part, en l'imaginació.

XCVI

L'ome de bé, a mida que li passen anys, fàcilment esdevé insensible a l'alabança i a l'onor, però mai, crec jo, a la reprovació i al menyspreu. Així es que l'elogi i la consideració de moltes persones notables no compensaran el dolor que li pervindrà d'un mot o d'un signe de menyspreu d'un qualsevulga. Potser ad els canalles els passa 'l contrari : que, per estar avesats a la censura i no al veritable elogi, seran insensibles ad aquella, no ad aquest, mai per mai que 'ls n'arribi alguna espurna.

XCVII

Sembla paradoxa, però amb l'experiència de la vida 's comprèn que es ben cert, que, aquells omes que 'ls francesos nomenen *originals*, no sols

no escassegen, sinó que són tant comuns, que estic per dir que la cosa més rara en la societat es trobar un ome que verament no sigui, com se diu, un original. No parlo ja de petites diferències d'ome a ome : parlo de qualitats i de maneres que seran propies d'un i que per als altres resultaran extranyes, estrambotiques, absurdes. I dic que rares voltes te passarà que, tractant llargament amb una persona si molt convé cultíssima, no descobreixis, en ella i en ses maneres, més d'una extravagància o absurditat o raresa tal que no t' meravelli. Ad aquest descobriment hi arribaras més aviat en altres que en els francesos, potser més aviat en els omes ja fets i vells que en els joves, els quals moltes vegades fan consistir l'ambició llur en el portar-se de conformitat amb els altres, i, si són ben educats, aduc solen posar-hi tot llur esforç. Emperò, més aviat o més tard, descobriras això en la majoria d'aquells amb els quals tractis : tant varia es la natura, i tant impossible es a la civilització, que tendeix a uniformar els omes, el vencer, al cap i a la fi, la naturalesa.

XCVIII

Semblant a la sobredita observació es la

següent : que, cadascú que tingui o agi tingut quelcom a fer amb els omes, reflexionant una mica 's recordarà d'aver sigut no moltes, sinó moltíssimes vegades, espectador, i potser actor, d'escenes, per dir-ho així, reals, no diferents en cap manera d'aquelles que, vistes en els teatres o llegides en els llibres de comedies o de noveles, són tingudes com a ficcions que, per raó d'art, van més enllà del natural. Això no significa sinó que la maldat, l'estultícia, els vicis de tota mena, i les qualitats i les accions ridicoles dels omes, són molt més usuals del que creiem; cosa que potser no sembla creïble sinó traspasant aquells límits que tenim com ordinaris i més enllà dels quals suposem que 'y ha lo exagerat.

IC

Les persones no són ridicoles sinó quan volen semblar o ser el que no són. El pobre, l'ignorant, el camperol, el malalt, el vell, mai són ridicoles mentres se contenten en semblar el que són i 's mantenen en els límits propis d'aquestes qualitats llurs; però sí que de debò són ridicoles quan el vell vol semblar jove, el malalt sà, el pobre ric, l'ignorant vol fer l'instruït, el pagès el ciutadà. Els defectes corporals matei-

xos, per greus que fossin, no farien sinó esclafir una rialla passatgera si l'ome no s'esforcés en amagar-los, això es, si no volgués semblar que no 'ls té, que es com dir voler semblar diferent del que es. Qui bé observi, veurà que 'ls nostres defectes i desaventatges no són ridícols, sinó l'estudi que fem per ocultar-los, i el voler fer com si no 'ls tinguéssim.

Els que per fer-se més ben voler afecten un caracter moral diferent del propi, s'equivoquen de mig a mig. L'esforç, que no es possible sostenir gaire temps sense que esdevingui evident, i l'oposició entre 'l caracter fingit i el vertader (el qual d'alesores endavant continuament se trasllueix), fan tornar la persona molt menys estimable i més desagradable del que fóra manifestant francament i constantment sa manera de ser. Qualsevol caracter, el més pobre, té alguna part no lletja, la qual, pel fet de ser vertadera, exterioritzant-la oportunament plaurà molt més que tota altra qualitat més ermosa però falsa.

I. generalment, el voler esser el que no som, en el món ho espatlla tot : no per altra causa resulta insoportable un nombre de persones que serien apreciadíssimes si no més se contentessin amb llur manera de ser. I no persones solament, sinó agrupacions, o, millor, poblacions

senceres : jo conec diverses ciutats de província, cultes i floreixents, que serien llocs ben agradables per viure-hi si no fos una fastigosa imitació que s'hi fa de les capitals, això es, un voler esser, per a tot el que tenen, primer ciutats capitals que de província.

C

Tornant ad els defectes o desavantatges que un pot tenir, no nego que moltes vegades el món no sigui com aquells jutges ad els quals per la llei es prohibit condemnar el reu, encar que convicte, si no se n'obté expressa confessió del delicte. I, certament, no perquè l'ocultar amb manifesta premeditació 'ls propis defectes sigui cosa ridícula jo alabaria que 's confessessin espontaniament, i, menys encara, que algú donés massa a comprendre que per mor d'ells se té com inferior als altres : això no fóra sinó condemnar-se a sí mateix amb aquella sentència definitiva que 'l món, mentres aniras amb el cap ben alt, mai arribarà a proferir. En aquesta mena de lluita de cadascú contra tots i de tots contra cadascú, en la qual, si volem designar les coses amb llur nom, consisteix la vida social, procurant cadaú derrotar el company per posar-li 'ls peus a sobre; va molt

errat qui s'umilfa, i aduc qui 's doblega, i també qui acota 'l cap espontaniament; perquè sens dubte (excepte quan aquestes coses se fan amb simulació, com per estratagema) sos semblants li muntaran sobtadament a sobre o 'l maltractaran sense mica de cortesia ni misericòrdia. Els joves gairebé sempre, i majorment com més siguin de caràcter agradable, cometen aquest error: el confessar a cada moment, sense necessitat i fòra de lloc, llurs desaventatges i infortunis, impulsats part per aquella franquesa que es propia de la llur edat (per la qual odien la dissimulació i 's complauen en afirmar, aduc contra sí mateixos, la veritat), part perquè, com que són generosos, creuen d'aquesta manera obtenir el perdó i la gràcia del món a llurs desventures. I, es tant el que s'allunya de la veritat de les coses humanes aquella edat d'or de la vida, que fins manifesten l'infelicitat pensant-se que aquesta 'ls faci ésser estimats i els faci guanyar les voluntats. I, a dir veritat, no es sinó molt raonable que així pensin i que sols una llarga i constant experiència propia persuadeixi 'ls esperits delicats que 'l món ho perdona tot més fàcilment que la desventura; que no l'infelicitat, sinó la fortuna, es afortunada, i que, emperò, s'ha de manifestar, en quant sigui possible, sempre, no aquella, sinó aquesta, aduc a despit

de la veritat; que la confessió dels propis mals no causa pietat, sinó plaer; no contrista, sinó que alegra; no sols els enemics, sinó a tot-om que l'escolta, perquè es quasi un atestat d'inferioritat propia i de la superioritat d'altri; i que, no podent l'ome confiar en res més que en ses propies forces, mai ha de cedir ni recular un pas voluntariament, i molt menys retre-s a discreció, sinó resistir defenent-se fins a l'últim limit, i combatre amb obstinat esforç per retenir o per conquistar si pot, fins a pesar de la fortuna, allò que ell mai veurà alcançat per generositat dels semblants ni per humanitat. En quant a mi, crec que ningú ha de consentir, ni al seu davant mateix, ser qualificat d'infeliç ni desventurat, els quals noms quasi en totes les llengües foren i són sinonims de malvat (potser per antigues supersticions), com si l'infelicitat estigués plena de maldats; però certament en totes les llengües són i seran eternalment ultratjosos, perquè qui 'ls profereix, qual-sevulga que sigui l'intenció que tingui, comprèn que amb aquelles s'enlaira ell i rebaixa 'l company; i lo mateix comprèn qui 'u escolta.

CI

Confessant els propis mals, encara que si-

guin evidents, l'ome perjudica moltes vegades la consideració i, per consegüent, l'afecte que li porten els seus més benvolguts : tant necessari es que cadaú, amb braç ferm, se sostingui a sí mateix, i que en qualsevol estat, i a despit de qualsevol desgracia, revelant de sí una consideració ferma i segura, doni exemple de consideració als altres i quasi 'ls obligui amb sa propria autoritat. Perquè, si la consideració d'un ome no comença en ell, dificilment començarà en altra part; i, si no té en ell un fonament ben solid, dificilment s'aguantarà. La societat dels omes es semblant als fluïdes, cada molecula dels quals, o globul, comprimint fortament els veïns per sota i per sobre i per tots costats, i per medi d'aquells els més llunyans, i essent apretat en igual forma, si en algun punt el resistir i el reempenyer minva, instantaniament, corrent cap allà amb furia tota la mole del fluïde, aquell lloc es ocupat per altres globuls.

CII

Els anys de l'infantesa són, en el record de cadascú, gairebé 'ls temps fabulosos de la seva vida; així com, en la memoria de les nacions, els temps fabulosos són els de la llur infantesa.

CIII

Les alabances que se 'ns tributen tenen el poder de fer que siguin estimables, segons el nostre judici, coses i facultats per nosaltres de primer vilipendiades, cada cop que som alabats en alguna d'aquelles coses.

CIV

L'educació que reben, especialment a Italia, aquells que són educats (que, a dir veritat, no són gaires), es una formal traició disposada per la feblesa contra la força, per la vellesa contra la joventut. Els vells vénen a dir ad els joves: «— Defugiu els plaers propis de la vostra edat, perquè tots són perillosos i contraris als bons costums i perquè nosaltres, que n'hem tingut més dels que aviem pogut, i que encara, si poguessim, ne prendriem altres tants, ja no podem més per mor dels anys. No 'us preocupeu de viure avui : sigueu obedients, soferts, i afanyeu-vos tot el que pogueu per viure quan ja no 'y sereu a temps. La prudència i l'onestedat demanen que 'l jove s'abstingui tant com pugui d'usar de la joventut, excepte per sobrepujar els altres en les fatigues. De la vostra sort,

i de tota cosa important, deixeu que 'ns ne cuidem nosaltres, que tot ho encaminarem a utilitat vostra. Tot lo contrari d'això ha fet cadaú de nosaltres a la vostra edat, i tornaria a fer-ho si rejoyenis; però vosaltres fixeu-vos en les paraules i no en els nostres fets passats ni en els nostres intents. Fent-ho així (creieu-nos a nosaltres, coneixedors i experts de les coses humanes) sereu ditxosos.» No sé en què pot consistir l'engany i frau, si no es en prometre felicitat als inexperts baix semblants condicions.

L'interès de la tranquil·litat comuna, domestica i pública es contrari als plaers i a les empreses dels joves; i per això, també, l'educació bona, o així nomenada, consisteix en gran part en enganyar els deixebles a fi que posin la comoditat propria a la dels altres. Més, sense això, els vells naturalment tendeixen a destruir, en tot el que poden, i a esborrar de la vida umana, la joventut, l'espectacle de la qual avorreixen. En tot temps la vellesa s'es conjurada contra la joventut, perquè sempre fou propria dels omes la vilesa de condemnar i perseguir en els altres aquells béns que ells més desitjarien per a sí mateixos. I no deixa d'esser remarcable que, entre els educadors, els quals, més que ningú, fan professió de cercar el bé del proïsme, se 'n trobin

tants que procurin privar els llurs alumnes del major bé de la vida: la juvenesa. Més remarcable es que mai cap pare ni mare, quan no altre educador, no agi sentit remordir la consciència per donar als fills una educació que parteix d'un principi tant maligne. Això meravellaria més encara si, ja de molt temps, per altres causes, el procurar l'anulació de la joventut no agué estat creguda obra meritoria.

Fruit de tal conreu malefic, o s'encamina a utilitat del cultivador amb ruïna de la planta, o fa que 'ls alumnes, que han viscut com vells a l'edat florida, se tornen ridicals i infeliços, a la vellesa, volent viure com a joves; o bé, com passa molt sovint, que la naturalesa venç, i que 'ls joves, vivint com joves, malgrat l'educació, se rebel·len contra 'ls educadors, els quals, si aguessin afavorit l'ús i el gaudiment de les llurs facultats juvenivoles, aurien pogut regular-lo per medi de la confiança dels deixebles, que mai aurien perduda.

CV

L'astúcia, que es cosa del talent, s'usa moltíssimes vegades per suplir l'escassetesa d'aqueix talent i per vence-n major abundor en els altres.

CVI

El món riu d'aquelles coses que altrament li caldria admirar; i reprova, com la guineu de Isop, aquelles que enveja. Una gran passió d'amor, amb grans conorts de grans afliccions, es universalment envejada, i, per aquest motiu, amb més ardor vituperada. Una consuetut generosa, una acció eroica, auria d'esser admirada; però 'ls omes, si 'u admiressin, especialment en els iguals, se considerarien umiliats; i per això, en lloc d'admirar, riuen. Aquesta cosa va tant enllà, que, en la vida comuna, es necessari dissimular amb més mirament la noblesa d'obrar que la vilesa; perquè la vilesa es de tot-om i, per això almenys es perdonada : la noblesa es contra 'l costum, i sembla que indiqui presumció o que de per sí requereixi alabança; la qual, el public, i majorment els coneguts, no volen donar amb sinceritat.

CVII

Moltes ximpleses se diuen, en societat, per ganes de conversar. Però 'l jove que té certa estima de sí mateix, quan per primera vegada entra en el món, facilmente s'equivoca en altre

sentit; i aquestes que, per parlar, espera que se li ocorrin dir coses extraordinàries en bellesa o importància. Així esperant, esperant, succeeix que no parla mai. La més sensata conversa del món, i la més enginyosa, se compon, en sa major part, de dites i raonaments frevols o vulgars; els quals, de totes maneres, serveixen a l'intent de passar el temps parlant. I es necessari que cadascú 's resolgui a dir coses la major part vulgars per dir-ne de no comunes solament alguna vegada.

CVIII

La gran preocupació dels omes, mentres són joves, es el semblar omes fets, i, després que 'u són, el semblar joves. Olivier Goldsmith, l'autor de la novela *The Vicar of Wakefield*, a l'arribar a la ratlla dels quaranta anys, tragué de la seva adreça 'l titol de doctor, fent-se-li odiosa en aquell temps semblant demostració de gravitat, que li avia sigut benvolguda en sos primers anys.

CIX

L'ome es gairebé sempre tant malvat com necessita. Si 's condueix rectament, se pot judicar que la maldat no li es necessaria. He

vist persones de costums bondadosíssims, ignorantíssims, cometre accions de les més horribles per defugir algun dany greu, no evitable d'altra manera.

CX

Es curiós veure que quasi tots els omes que valen molt són de maneres senzilles, i que quasi sempre les maneres senzilles són preses com indicatiu de valer poc.

CXI

L'abitud de no parlar gaire en la conversació plau, i es elogiada alora, quan se coneix que la persona que calla té, per a tot quant se requereix, ja atreviment, ja aptitud per parlar.

ERRADA IMPORTANT

En la pagina 24, ratlla 13, allà on diu : *solució...*
ha de dir : *opinió...*

OBRES DE VENDA

EN LA

LLIBRERIA «L'AVENÇ»

DE JACINTO VERDAGUER

	Ptes.
Jesús de Nazareth.	1
Flors del Calvari.	3
La Mellor Corona	3
En paper de fil.	6
Corpus Christi.	1'50
En paper de fil.	3
Eucaristiques	5
En paper de fil.	10
Rondalles	3
En paper de fil.	6
Discursos	2
En paper de fil.	4
Al Cel.	2
Viatges	0'50
Excursions.	0'50
Flors de Maria.	0'50
Dietari d'un pelegrí a Terra Santa.	0'50
Prosa florida	0'50
Folk-lore.	1
En paper de fil.	2
Cantic dels Cantics, precedit d'Els Jardins de Salomó.	1
En paper de fil.	2
Colom, seguit de Tenerife	1
En paper de fil.	2
Perles del «Libre d'Amic e d'Amat», den Ramon Lull	1
En paper de fil.	2

Col·lecció de Prosistes Catalans

VOLUMS PUBLICATS

	Ptes.
Desil·lusió , novela, per J. Massó Torrens (dos volums)	4
Quan se fa nosa , novela per J. Pous Pagès (dos volums)	4
Discursos den Jacinto Verdaguer.	2
En paper de fl.	4
El Futurisme , per Gabriel Alomar	1

EMILI RIERA

Guia Pràctic de la Filatura del Cotó

Aplec dels problemes resolts que més sovint se presenten en el curs de la fabricació de filats de cotó, taules pràctiques, vocabulari dels termes més usats, &, &.

7 pessetes